

SEMINAR REPORT
August 2023

บันทึกงานเปิดตัวหนังสือ
“BATTLEFIELD TO MARKETPLACE:
RESPONSES TO THAILAND’S
MAJOR FOREIGN POLICY CHANGE”

และการเสวนาเรื่อง
“MARKETPLACE TO PARTNERSHIP:
ทิศทางความสัมพันธ์ไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน”

19 ตุลาคม 2565
ห้องนราธิป
กระทรวงการต่างประเทศ

Seminar Report

บันทึกงานเปิดตัวหนังสือ

“Battlefield to Marketplace: Responses to Thailand’s Major Foreign Policy Change”

และการเสวนาเรื่อง

“Marketplace to Partnership: ทิศทางความสัมพันธ์ไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน”

จัดโดย

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ

เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2565

ณ ห้องนราธิป กระทรวงการต่างประเทศ

INTERNATIONAL STUDIES CENTER

บันทึกงานเปิดตัวหนังสือ **“Battlefield to Marketplace: Responses to Thailand’s Major Foreign Policy Change”**

และการเสวนาเรื่อง **“Marketplace to Partnership: ทิศทางความสัมพันธ์ไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน”**

จัดพิมพ์โดย ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ กรุงเทพฯ

พิมพ์ครั้งที่ 1 สิงหาคม 2566 จำนวน 200 เล่ม

พิมพ์ที่ บริษัท พี. เพรส จำกัด เลขที่ 129 สุขุมวิท 81 แขวงอ่อนนุช
เขตสวนหลวง กรุงเทพฯ 10250 โทร. 02 742 4754

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

กระทรวงการต่างประเทศ.

บันทึกงานเปิดตัวหนังสือ “Battlefield to Marketplace: Responses to Thailand’s Major Foreign Policy Change” และการเสวนาเรื่อง “Marketplace to Partnership: ทิศทางความสัมพันธ์ไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน”.-- กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ (ISC) กระทรวงการต่างประเทศ, 2565. 40 หน้า.

1. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. I. ชื่อเรื่อง.

327

ISBN 978-616-341-135-8

สารบัญ

กล่าวแนะนำหนังสือ

ดร. สาลินี ผลประไพ

5

การเสวนา Marketplace to Partnership: ทิศทางความสัมพันธ์ไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน

อาจารย์ ดร. ธนเชษฐ วิสัยจร

ดร. ศัทธิตยา เหลี่ยมดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มรกตวงศ์ ภูมิพลับ

14

ภาคผนวก ก:

แนะนำวิทยากร

35

ภาคผนวก ข:

ภาพถ่ายจากการสัมมนา

36

กล่าวแนะนำหนังสือ

ดร. สาลินี ผลประไพ¹

งานวิชาการนี้เป็นวิทยานิพนธ์ ซึ่งในฉบับดั้งเดิมอยู่ในรูปเล่มขนาด A4 ปกสีเข้ม พิมพ์ชื่อเรื่องยาวหลายบรรทัด และมีได้ดูน่าดึงดูดใจเหมือนรูปเล่มที่จัดพิมพ์ขึ้นใหม่ครั้งนี้ ซึ่งนอกจากจะดูสวยงามน่าอ่านแล้ว ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษากาต่างประเทศยังกรุณาปรับชื่อหนังสือให้สั้นกระชับและน่าสนใจขึ้นมาก เป็นเรื่องน่ายินดีที่งานเปิดตัวหนังสือวันนี้ อยู่ในช่วงงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติพอดี จึงน่าจะเป็นบรรยากาศที่ดีที่จะทำให้ผู้อ่านทุกท่านได้พลิกอ่านหนังสือเล่มนี้ ซึ่งอาจจะน่าสนใจและเป็นประโยชน์กับหลายท่าน ขอขอบคุณทีมงาน ISC และคุณอาทิตย์ ประสาทกุล ที่เป็นผู้ริเริ่มโครงการจัดพิมพ์ต้นฉบับ และช่วยเรียบเรียงเนื้อหาต่าง ๆ จนสำเร็จลุล่วง

ช่วงที่เขียนวิทยานิพนธ์นี้เมื่อ 20 ปีที่แล้ว ดิฉันมีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องการเมืองต่างประเทศของไทยอยู่แล้ว จึงได้พยายามศึกษาเบื้องต้นว่ามีจุดใดที่สามารถนำมาค้นคว้าต่อหรือทำเพิ่ม เพื่อสนับสนุนให้ข้อมูลต่าง ๆ ในวงวิชาการสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก็พบว่าการเมืองต่างประเทศในช่วงรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีเนื้อหาที่น่าสนใจหลายประการ แม้หนังสือที่มีอยู่แล้วส่วนใหญ่มักจะพูดถึงนโยบายการเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าของพลเอกชาติชาย ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงชนิดหน้ามือเป็นหลังมือ แต่ทว่า การศึกษาลงในรายละเอียดว่านโยบายนี้ได้รับการตอบรับอย่างไรจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ก็ยังมีอยู่น้อย ดิฉันจึงคิดว่าน่าจะสนใจหากจะได้มีโอกาสหาข้อมูลในส่วนนี้มาเติมเต็มการต่างประเทศในช่วงเวลานี้ จึงได้นำมาสู่การค้นคว้าเรื่องนี้ในช่วงเวลาดังกล่าว

Setting และ Background ของหนังสือเล่มนี้ แม้ว่าจะมุ่งเน้นในช่วง ค.ศ. 1988-1991 หรือ พ.ศ. 2531-2534 แต่เนื้อหาจริง ๆ ได้ย้อนกลับไปถึงช่วงสงครามเย็นที่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถือเป็นสนามการแข่งขันของมหาอำนาจหลายประเทศทั้งจีน สหรัฐอเมริกา และสหภาพโซเวียต ที่เข้ามาขยายอิทธิพลในภูมิภาคค่อนข้างมาก รวมทั้งในเวียดนาม จุดสำคัญที่เป็นจุดเริ่มต้นของสงครามอินโดจีน (Indo-China conflict) ครั้งที่ 3 ซึ่งเป็นหัวข้อของหนังสือเล่มนี้ มาจากการที่เวียดนามยกกองทัพเข้าบุกกัมพูชาใน ค.ศ. 1978 ทำให้ประเทศไทยซึ่งมีพรมแดนติดกับกัมพูชากลายเป็นประเทศด่านหน้า ซึ่งตามตำราจะเรียกว่าเป็น “Frontline State” นานาชาติจึงเห็นใจ สนใจ และสนับสนุนไทยในการขับเคลื่อนนโยบายต่างประเทศของเราท่ามกลางความท้าทายดังกล่าว

แนวทางที่ไทยใช้ในช่วงเวลานั้นเป็นแบบ hardline คือ ใช้นโยบายกดดันเพื่อให้เวียดนามถอนทหารออกไปจากกัมพูชา บริบทในเวลานั้นเป็นช่วงต่อเนื่องของสงครามเย็นที่มีบรรยากาศของความขัดแย้งและการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ดังนั้น การเข้าสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกชาติชาย

¹ รองอธิบดีกรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

ชุนหวัด เมื่อ พ.ศ. 2531 และการประกาศนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ถือเป็น การเปลี่ยนนโยบายแบบหน้ามือเป็นหลังมือ ซึ่งหนังสือเล่มนี้เรียกว่าเป็น “major foreign policy change” คือ เปลี่ยนจากด้านหนึ่งเป็นอีกด้านหนึ่งอย่างสิ้นเชิง จากนโยบายที่เป็นแบบ hardline กลายเป็นนโยบายเชิง engagement คือการมีปฏิสัมพันธ์กับอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งยังถูกมองว่าเป็นผู้รุกราน เป็นผู้ใช้ความรุนแรงกับประเทศเพื่อนบ้าน เหตุผลที่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ สามารถนำเสนอ นโยบายที่เปลี่ยนจากหน้ามือเป็นหลังมือได้นั้นมีการกล่าวถึงในตำราและบทความหลายเล่ม ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยเรื่องบุคลิกภาพและประสบการณ์ของท่านเอง พื้นฐานด้านธุรกิจของท่าน การที่ท่านเคยเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ การที่ท่านมีคณะที่ปรึกษาและอื่น ๆ อีกมากมายนี้ เป็นเรื่องที่หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงเช่นกัน แต่สิ่งที่หนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอเพิ่มเติมไปจากนั้น คือ เมื่อมีนโยบายนี้แล้ว มีการตอบรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในและต่างประเทศอย่างไร ซึ่งการตอบรับนี้จะจะเป็นเหตุผลและปัจจัยที่ทำให้เรานำมาพิจารณาได้ว่านโยบายนี้สำเร็จมากน้อยเพียงใด เพราะความสำเร็จของนโยบาย ย่อมขึ้นอยู่กับว่า เมื่อนำเสนอ นโยบายและดำเนินนโยบายแล้ว ฝ่ายที่เป็นเป้าหมายตอบรับอย่างไร

ภายในประเทศ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ดิฉันกล่าวถึง จะมีทั้งกลุ่มผู้ที่กำหนดนโยบายต่างประเทศ อยู่แล้วแต่เดิม ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงการต่างประเทศ ฝ่ายทหาร สภาความมั่นคงแห่งชาติ นอกจากนี้ ยังรวมถึงพ่อค้าประชาชนที่พึ่งซื้อนโยบายนี้แล้วคงจะตื่นตาตื่นใจว่าจะเป็นการเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าได้ถึงระดับไหน สำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในต่างประเทศที่สำคัญและเกี่ยวข้อง ย่อมรวมถึงกลุ่มประเทศมหาอำนาจหลัก ๆ ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกา จีน สหภาพโซเวียต และประเทศในกลุ่มอาเซียน ซึ่งมีบทบาทสำคัญมาก ๆ ต่อนโยบายของไทยในช่วงนั้น แต่ละบทของหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงผู้เล่นต่าง ๆ ก่อนข้างละเอียด เพื่อนำเสนอข้อมูลว่า เมื่อนโยบายนี้ได้เผยแพร่ออกไปแล้ว กระบวนการของการนำไปปฏิบัติหรือ implementation และการตอบรับเป็นอย่างไรบ้าง เสียงสะท้อนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเหล่านี้เองที่จะนำมาสู่ข้อสรุปว่านโยบายนี้จะใช้ได้จริงหรือไม่ เพียงใด

หลังจากที่ได้นำเสนอเนื้อหาสาระต่าง ๆ แล้ว ผลการศึกษาของหนังสือเล่มนี้พบว่า กระบวนการตอบรับของผู้เล่นที่มิได้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ มีผลอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของนโยบายดังกล่าว นโยบายนี้เมื่อประกาศออกไปแล้วแทบจะไม่มีใครคัดค้านหรือขัดขวางอย่างมีนัยสำคัญ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมากอาจจะไม่ค่อยพึงพอใจ ส่วนใหญ่เป็นเพราะไม่รู้ก่อน การนำเสนอ นโยบายแบบที่ไม่มีใครรู้ก่อน ซึ่งหนังสือเล่มนี้ใช้คำว่า “surprise” เป็นการนำเสนอ นโยบายการต่างประเทศที่ไม่บอกก่อนล่วงหน้า ซึ่งอาจมีเหตุผลว่า ถ้าบอกก่อนก็อาจจะไม่ได้ทำ จึงต้องลงมือทำไปเลย ซึ่งในแวดวงการต่างประเทศก็มีการใช้แนวทางเช่นนี้อยู่หลายกรณี พลเอกชาติชายใช้ surprise diplomacy คือไม่บอกใครก่อน เพราะส่วนหนึ่งเห็นว่าถ้าบอกก่อนคงไม่ได้ทำ คงมีคนคัดค้านมาก แนวทางของนโยบายการต่างประเทศไทยต่อเรื่องนี้ในขณะนั้น ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศเป็นผู้ดำเนินการ เป็นไปในทาง hardline มาโดยตลอดและอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า หากดำเนินการเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ อีกไม่นานก็จะประสบความสำเร็จ ดังนั้น หากจะมาเปลี่ยนนโยบายในช่วงปลาย จึงเกิดแรงต้านอยู่บ้าง อย่างไรก็ตาม ผู้อ่านจะเห็นได้ในหนังสือเล่มนี้ว่า แรงต้านนี้

ท้ายที่สุดจะกลับไปกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพทางภูมิรัฐศาสตร์ระหว่างประเทศ ซึ่งขณะนั้นได้เริ่มผ่อนคลายลงมาก นี่จะเป็นส่วนที่ช่วยอธิบายว่า เหตุผลหนึ่งที่นโยบายของพลเอกชาติชายสามารถเดินหน้าได้ แม้ว่า จะเป็น surprise diplomacy ก็เพราะการนำเสนอใช้นโยบายนี้เกิดขึ้นในจังหวะและเวลาที่เอื้ออำนวย จึงสามารถทำให้ไม่มีใครคัดค้านอย่างจริงจัง ซึ่งสภาพการณ์เช่นนี้คงจะเป็นไปได้หากว่าประเทศมหาอำนาจ มองว่านโยบายใหม่นี้จะบั่นทอนผลประโยชน์แห่งชาติของมหาอำนาจ เพราะหากเป็นเช่นนั้น ประเทศมหาอำนาจต้องไม่อยู่เฉยอย่างแน่นอน ต้องออกมาทำอะไรสักอย่าง แต่การที่ไม่มีใครคัดค้านย่อมแสดงให้เห็นว่า ลึก ๆ แล้ว นโยบายนี้เป็นที่ยอมรับได้ ในบทท้าย ๆ ของหนังสือเล่มนี้ จะอธิบายถึงกระบวนการคิดของประเทศต่าง ๆ เกี่ยวกับเหตุผลที่ไม่คัดค้านนโยบายนี้ ท้ายที่สุดแล้ว การอยู่เฉย ๆ อาจจะเท่ากับการเห็นด้วยก็ได้ ท่าทีของฝ่ายต่าง ๆ จึงส่งผลให้นโยบายของพลเอกชาติชายดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงเวลาของการเป็นนายกรัฐมนตรี

อย่างไรก็ดี การประกาศนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ท้ายที่สุดแล้วก็พบว่าไม่ได้มีสนามการค้าจริง ๆ เกิดขึ้นอย่างเป็นกิจลักษณะ แต่อาจไม่ได้หมายความว่านโยบายนี้ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะที่จริงแล้ว พลเอกชาติชายอาจไม่ได้ต้องการสร้างสนามการค้าขึ้นมาจริง ๆ ก็ได้ ดังนั้น หนังสือเล่มนี้ได้พยายามให้รายละเอียดว่า จริง ๆ แล้ว เป้าหมายหลักของการชูนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า อาจไม่ได้มุ่งหมายจะสร้างสนามการค้าขึ้นมาจริง ๆ แต่ต้องการยุติสงครามในกัมพูชามากกว่า ดังนั้น การใช้ประโยคเรื่องสนามการค้าเป็นการฉายภาพให้เห็นถึงอนาคตว่า หากสงครามสงบแล้ว เราจะค้าขายกันได้ เป็นการสร้างบรรยากาศในอนาคตให้คนในปัจจุบันสามารถมองเห็นได้ว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดในปัจจุบันคือต้องพยายามยุติความรุนแรงในกัมพูชา ซึ่งก็ได้นำมาสู่การเจรจาต่าง ๆ ทั้งที่ญี่ปุ่นและจาการ์ตา จนกระทั่งสิ้นสุดสงครามในที่สุด

ก่อนจบ ดิฉันขอเล่าเรื่องการค้นคว้าและเก็บข้อมูลสำหรับการเขียนวิทยานิพนธ์ครั้งนี้เล็กน้อย นอกจากจะใช้เอกสารจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นเอกสารทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ ทั้งที่ประเทศไทยและประเทศอังกฤษในช่วงที่เรียนหนังสืออยู่ ดิฉันได้มีโอกาสสัมภาษณ์บุคคลที่อยู่ในช่วงของการกำหนดและดำเนินนโยบายเหล่านี้หลายท่าน ไม่ว่าจะเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้นคือ พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา และคณะที่ปรึกษาบางท่านของพลเอกชาติชาย เช่น อาจารย์ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ อาจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ อาจารย์ ม.ร.ว. สุขุมพันธุ์ บริพัตร และอีกหลาย ๆ ท่าน รวมถึงผู้บังคับบัญชาทางทหาร และสภาพความมั่นคงแห่งชาติ นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญจำนวนมาก ตลอดจนผู้บริหารกระทรวงการต่างประเทศ ในตอนนั้น ท่านทูตจรัญวัฒน์ซึ่งมาร่วมงานด้วยในวันนี้ได้กรุณาให้ข้อมูลในช่วงที่ดิฉันค้นคว้าข้อมูลเมื่อ 20 ปีที่แล้ว ถือเป็นความกรุณาของทุกท่านที่ได้อนุญาตให้ดิฉันนำข้อมูลที่ได้สนทนากับท่านเหล่านี้มาประกอบการจัดทำวิทยานิพนธ์ขึ้นนี้ ซึ่งแต่ละท่านได้เล่าอย่างละเอียดถึงแง่มุมและความเห็นของท่านในขณะที่อยู่ในช่วงการดำเนินนโยบายดังกล่าว และบางท่านก็ได้แลกเปลี่ยนความเห็น ณ วันที่สัมภาษณ์เช่นกันว่า เมื่อได้มีย้อนกลับไปท่านคิดเห็นอย่างไรกับนโยบายที่ได้เกิดขึ้น ดิฉันหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือปกเหลืองสีสวยเล่มนี้ที่อยู่ในมือของท่านจะเป็นประโยชน์ในการนำเสนอข้อมูลและมุมมองเกี่ยวกับด้านการต่างประเทศ ให้เรา

ได้ศึกษา อ้างอิง นำมาคิดต่อ และแลกเปลี่ยนกันว่าการต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นของไทยหรือของต่างประเทศ ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตสามารถเป็นไปได้ในทิศทางไหนได้บ้าง

ดร. เตช บุนนาค

ประธานกรรมการที่ปรึกษา ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ

เป็นเรื่องที่น่าเสียดายที่ไม่มีท่านที่ปรึกษาท่านใดอยู่ในห้องนี้ ในการแนะนำหนังสือ ผู้อำนวยการฯ ไม่ได้เล่าให้ฟังว่า คำว่า “Battlefield to Marketplace” เกิดขึ้นได้อย่างไร อยากให้เล่าให้ฟังเล็กน้อยว่า ที่ปรึกษาที่ ผู้อำนวยการฯ ไปสัมภาษณ์คิดเห็นอย่างไร

ดร. สาลินี ผลประไพ

จากการได้ไปสัมภาษณ์ที่ปรึกษาหลาย ๆ ท่าน ทุกท่านที่ดิฉันได้มีโอกาสสัมภาษณ์ต่างบอกว่า ประโยคนี้นี้มาจากพลเอกชาติชายเอง ก่อนหน้านั้น เคยมีบทความต่าง ๆ พยายามที่จะสรุปหรือให้เครดิตแก่คนที่ปรึกษาว่าได้มีบทบาทอย่างมาก เรื่องบทบาทของที่ปรึกษา เราคงจะปฏิเสธไม่ได้เพราะมีบทบาทมากจริง ๆ แต่ในการริเริ่มที่อาจจะเป็นก้าวแรกของนโยบายนี้ ที่ปรึกษาต่าง ๆ ต่างยืนยันว่า เป็นความคิดของตัวเองพลเอกชาติชายเอง โดยขณะที่ปรึกษาได้มาช่วยสานต่อในหลาย ๆ ประเด็น รวมถึงการนำไปปฏิบัติ การประชุมต่าง ๆ สรุปคือ การถ่ายทอดแนวคิดให้เป็นการลงมือทำ เป็นภารกิจที่ที่ปรึกษารับช่วงต่อ แต่การริเริ่มจริง ๆ หรือผู้ที่เป็นเจ้าของความคิดนั้น ที่ปรึกษาต่างยืนยันตรงกันว่าเป็นพลเอกชาติชาย

ดร. อนุสนธิ์ ชินวรรโณ

ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ

ผมคิดว่ามีประเด็นหลายอย่างที่เป็นเรื่องที่ต้องเฝ้าติดตามจนถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์เรากับเพื่อนบ้าน ในปัจจุบันในหลาย ๆ ประเด็นเริ่มจากความเปลี่ยนแปลงในช่วงรัฐบาลของพลเอกชาติชายนี้

ดร. จริยวัฒน์ สันตะบุตร

อดีตเอกอัครราชทูต

ผมคิดว่าหนังสือเล่มนี้มีความเกี่ยวข้องในหลาย ๆ เรื่องด้วยกันที่ผมเองอยากถามโดยมองย้อนกลับไป ผมเชื่อว่าตอนนั้นภูมิรัฐศาสตร์เอื้อให้เกิด ถึงอย่างไรก็ต้องเกิด ที่ผมอยากถามคือ คุณสาลินีคิดว่าถ้าไม่มีการเปลี่ยนชื่อนโยบายให้เป็น Battlefield to Marketplace ผลที่ตามมาจะเปลี่ยนหรือไม่ จะเกิดผลในทางปฏิบัติได้จริงหรือไม่

ดร. สาลินี ผลประไพ

หากมองในแง่ของการสิ้นสุดสงคราม ดิฉันคิดว่า ไม่ว่าจะจะมีหรือไม่มีนโยบายที่ชื่อว่าเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ทิศทางของการสิ้นสุดสงครามคงจะไม่เปลี่ยน ในแง่ที่ว่าบรรยากาศทางการเมืองระหว่างประเทศ การมีการประชุมที่นำไปสู่การสิ้นสุดสงครามได้เริ่มก่อร่างตั้งแต่ยุคแรก ๆ ที่พลเอกชาติชายเป็นนายกฯ แล้ว แต่สิ่งที่น่าสนใจอย่างหนึ่งคือ การที่พลเอกชาติชายได้มองไปไกลนับตั้งแต่วันที่ท่านได้เป็นนายกฯ โดยมองไปถึงอนาคตว่าวันหนึ่งสงครามจะสิ้นสุด เราจะใช้นโยบายเดิมหรือจะลองนำเสนอนโยบายใหม่เพื่อสร้างความสนใจหรือสร้างจุดขาย จุดเด่น และดึงดูดความสนใจของภาคส่วนอื่น ๆ ให้มองมาที่นี้ได้มากยิ่งขึ้น ดิฉันคิดว่าแง่มุมนี้น่าสนใจ เพราะเมื่อท่านประกาศนโยบายที่มีนัยทางเศรษฐกิจขึ้นมาอย่างชัดเจนก็เป็นการดึงดูดความสนใจของภาคธุรกิจเข้ามาพอสมควร ถึงแม้ว่าในทางปฏิบัติ รัฐบาลไทยในยุคพลเอกชาติชายจะไม่ได้ออกมาตราการส่งเสริมหรือช่วยเหลือการลงทุนทางเศรษฐกิจในอินโดจีนเท่าใดนัก แต่จากนั้นเรื่อยมา ความสนใจที่มีต่ออินโดจีนก็ได้เดินหน้าควบคู่ไปกับความสงบสุขที่เกิดขึ้นแล้ว เหมือนได้เพิ่มพลวัตเข้าไปในพื้นที่ได้มากขึ้น ดิฉันคิดว่าแม้ว่าทิศทางของสงครามจะมุ่งสู่ความสงบสุขอยู่แล้ว แต่เมื่อมองย้อนกลับไปที่การมีนโยบายนี้ น่าจะเพิ่มสีสัน เพิ่มความโดดเด่น เพิ่มจุดสนใจ จนถึงทุกวันนี้เรายังพูดถึงนโยบายนี้อยู่ นโยบายนี้มีผู้นำไปอ้างอิงและมองว่าเป็นหนึ่งในทางเลือกของการดำเนินแนวทางด้านการต่างประเทศหลังสิ้นสุดความขัดแย้งในทีใด ทีหนึ่งด้วยการพยายามเปิดมุมมองใหม่ ใช้เรื่องเศรษฐกิจมานำเรื่องการเมือง น่าจะเรียกได้ว่าเป็น “contribution” ด้านการต่างประเทศของไทยในเวทีนานาชาติที่สามารถมองอ้างอิงกลับมาได้ว่าแนวทางเช่นนี้อาจเป็นตัวเลือกอีกอย่างหนึ่งสำหรับสถานการณ์ในลักษณะที่สงครามที่ใกล้จะจบ และไทยได้ใช้โอกาสนี้ในการเพิ่มพลวัตที่นำมาสู่ความมีชีวิตชีวาทางเศรษฐกิจ

ดร. อนุสนธิ์ ชินวรรโณ

เนื้อหาในหนังสือผมคิดว่าน่าจะจริงเป็นเรื่องการตอบสนองของมหาอำนาจและผู้เล่นต่าง ๆ โดยเฉพาะพวกผู้เล่นหลัก ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐฯ จีน อาเซียน EU ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา จึงอยากถามว่าเมื่อไทยเปลี่ยนนโยบาย หรือเมื่อไทยประกาศนโยบายออกไปแล้ว แรกสุดเกิดอะไรขึ้น เพราะถึงแม้ในที่สุดทุกคนไม่ได้คัดค้าน แต่ผมคิดว่าในช่วงแรก ๆ ทันทิที่ไทยประกาศ surprise element ของนโยบายนี้ค่อนข้างจะมีส่วนสำคัญในการที่แต่ละฝ่ายจะต้องนำไปประกอบการตัดสินใจในเรื่องนโยบายว่าจะมีท่าทีหรือการตอบสนองนโยบายของไทยอย่างไร อยากให้เล่าให้ฟังในประเด็นนี้ เพราะน่าสนใจ เรื่องของการใช้ surprise diplomacy ที่อาจจะได้ผลต่างกัน

ดร. สาลินี ผลประไพ

ในเรื่องท่าทีหรือการตอบสนองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ เป็นกุญแจหลักของหนังสือเล่มนี้ว่านโยบายนี้ได้รับการตอบรับอย่างไรบ้าง ข้อมูลที่ค้นคว้ารวบรวมมาได้และอยู่ในหนังสือเล่มนี้จะชี้ให้เห็นว่าแทบจะไม่มีผู้เล่นรายใดที่มีการตอบรับในเชิงบวกหรือ welcome นโยบายนี้ เนื่องจากเป็นการเปลี่ยนแปลง

อย่างสิ้นเชิงและเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีได้เป็นไปทั้งองคาพยพของประเทศไทย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นการนำเสนอของนายกรัฐมนตรี ซึ่งต่างจากแนวทางของกระทรวงการต่างประเทศ ดังนั้น ในประเทศไทยเอง ก็จะมีลักษณะที่เรียกว่า “dual track” อยู่บ้างในกรณีนี้ ที่จริงไม่ได้มีใครคัดค้านใครอย่างมีนัยสำคัญ แต่การดำเนินนโยบายเดิมและผู้ดำเนินนโยบายคือกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น ยังคงเชื่อว่าถ้าใช้นโยบาย hardline เพื่อกดดันต่อไป อีกไม่นานก็จะสำเร็จแล้ว ความคิดนี้ยังคงมีอยู่ แม้ว่าพลเอกชาติชายจะได้นำเสนอนโยบายใหม่ไปแล้ว จึงถือเป็น dual track ภายในประเทศไทย ซึ่งอาจเพิ่มความซับซ้อนสำหรับประเทศอื่นว่าจะตอบรับอย่างไร เท่าที่ปรากฏจากการค้นคว้า พบว่า เมื่อผู้แทนต่างประเทศพูดคุยกับนายกษัตริย์ชาติชาย ก็ไม่ได้มีใครคัดค้านหรือทักท้วงใด ๆ แต่ผู้เล่นเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงการต่างประเทศของต่างชาติ ซึ่งต้องมีปฏิสัมพันธ์กับกระทรวงการต่างประเทศของไทย อาจจะมีอาการระแวกระแวง เนื่องจากเขาทราบถึงการมี dual track ของประเทศไทย จึงอาจเรียกได้ว่า ต่างประเทศมีการตอบรับในหลายรูปแบบหรือ mixed reaction แต่กระนั้นก็ตาม จะเห็นได้ว่าท้ายที่สุด ซึ่งอาจจะเป็นเพราะบรรยากาศทางภูมิรัฐศาสตร์ที่เอื้ออำนวย ความระแวกระแวงหรือความลำบากในการวางตัวของอีกฝ่าย ก็ค่อย ๆ จางหายไปเอง ด้วยพัฒนาการของการเมืองในอินโดจีนและในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ

ดร. อนุสรณ์ ชินวรรโณ

ประเด็นนี้ในหนังสืออีกเล่มหนึ่งที่ผมได้สัมภาษณ์ท่านเดชเรื่อง “Thai Diplomacy” ท่านได้เล่าให้ฟังถึงตอนที่เราประกาศนโยบาย จีนค่อนข้างจะงงว่าตกลงแล้วจีนควรจะฟังใคร เพราะเรื่องเหล่านี้ผมคิดว่าเป็นเรื่องน่าสนใจถ้าเราจะเอามาดูในแง่ของทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศว่า surprise diplomacy ถ้าเรานำมาปฏิบัติบ่อย ๆ เข้าจะเป็นของดีหรือไม่ดี เพราะทำให้พรรคพวกเราสับสน เพื่อนฝูงเราสับสน ไทยอาจจะตั้งใจอยากจะทำให้ศัตรูสับสน แต่กลายเป็นว่าเพื่อนฝูงของไทยเป็นฝ่ายสับสนเอง

ดร. จริย์วัฒน์ สันตะบุตร

มองกลับไปอีกก็อยากจะรู้ว่านโยบายที่สร้าง surprise นี้มันเสียหายต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อไปหรือไม่ ตอนที่ท่านเปลี่ยนนโยบายผมอยู่ที่มาเลเซียได้ไปคุยกับ ISIS (Institute of Strategic and International Studies) บ่อย ISIS บอกว่าไม่มีหรอกนโยบายอาเซียน มีแต่ประเทศไทยเท่านั้นแหละเรื่องกัมพูชา ผมบอกไม่ใช่เพราะถ้าฟังเราฟังด้วยกัน ต้องยืนหยัดตามทฤษฎีโดมิโน ถ้าไม่อย่างนั้นคงไม่มาสนับสนุนไทยใช้ไหม แต่ว่าเมื่อคุณชาติชายทำแบบนี้แล้ว ผมเลยต้องไม่ไป ISIS อีกเลย เพราะมันเป็นจริงอย่างที่เขากล่าวและหลังจากนั้นผมก็สังเกตว่าพอไทยดำเนินนโยบายเรื่องพม่า มาเลเซียไม่เอาด้วยแล้ว เขาจะเปลี่ยนท่าที่ไม่เชื่อแล้ว เขาบอกว่ามันไม่มีหรอก มันมีแต่ประเทศไทย เพราะถ้าไทยได้ประโยชน์เมื่อไหร่ก็กระโดดเข้าใส่และสิ่งนี้สำหรับผมเป็นมรดกตกทอดที่ทำให้การต่างประเทศของเราหลังจากนั้นดำเนินได้ยากขึ้น ไม่สามารถไปโน้มน้าวคนอื่นได้เหมือนเดิมอีกต่อไป นี่คือนโยบายที่ผมมอง ไม่ทราบว่าคุณสาธิตมองแล้วเห็นด้วยหรือไม่ว่าเป็นอย่างนั้นจริง

ดร. สาลินี ผลประไพ

อันนี้เป็นประเด็นที่น่าสนใจและตอบยากมาก ดิฉันอาจจะตอบไม่ได้เลยด้วยซ้ำว่าเมื่อเทียบกับปัจจุบัน การมี surprise diplomacy สามารถใช้จริงได้มากน้อยแค่ไหน แต่เห็นด้วยกับที่ท่านทูตจรัญวัฒน์และท่านทูตอนุสนธิ์พูดก่อนหน้านี้ว่า องค์ประกอบของ surprise diplomacy ที่เราตั้งใจจะให้ศัตรูสับสน มีส่วนทำให้พันธมิตรสับสนยิ่งกว่า ถ้าหากว่าทำแล้วสำเร็จลุล่วงเลยหรือเห็นผลทันทีชัดเจนอาจจะอธิบายได้ง่ายว่าเป็น fast and furious และ successful ไปเลย แต่หากไม่ได้เป็นแบบนั้น จะเกิดความซับซ้อนและความยุ่งยากในการอธิบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกำหนดยุทธศาสตร์ใด ๆ ในกรอบอาเซียน ซึ่งมีเพื่อนอีก 9 ประเทศอยู่กับเราด้วย การที่จะโน้มน้าวหรืออธิบายให้มาเห็นพ้องกับเราในทุก ๆ อย่างจะยิ่งซับซ้อนเข้าไปอีก ดิฉันคงตอบคำถามท่านทูตจรัญวัฒน์แทบจะไม่ได้เลยว่ามีดีมากหรือน้อยหรือว่าควรจะทำอย่างไรต่อไป แต่แสดงความเห็นด้วยกับท่านว่า surprise นี้บางทีทำให้การเดินทางของเราในหลาย ๆ แง่มุมซับซ้อนขึ้นเหมือนกัน

ดร. อนุสนธิ์ ชินวรรโณ

คงขึ้นอยู่กับว่าเราตั้งใจจะ surprise ใคร ในที่สุดเรื่องปัญหาอินโดจีน ผมไม่แน่ใจว่าเราตั้งใจจะ surprise กันเองในประเทศ หรือ surprise พวกคู่แข่งหรือผู้เล่นอื่น ๆ มากกว่าที่จะ surprise ศัตรู ทั้งที่จริงไม่มีแล้วศัตรูทั้งหลายเหล่านี้ ท่านกลายเป็นสมาชิกอาเซียนกันหมดแล้ว

ดร. วิศาล บุปผเวส

นักวิจัยอาวุโส สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

ผมสนใจว่าถ้าพึ่งแค่การประกาศว่าจะเป็นตลาดคงไม่ได้มีผลอะไรสักเท่าไร นอกจากจะตามมาด้วยเครื่องมือหรือยุทธวิธีอะไรต่าง ๆ ตอนนั้นผมอาจจะยังไม่ได้สนใจเรื่องพวกนี้ เลยนึกไม่ออกว่าตอนนั้นได้ทำอะไรกันบ้าง เลยอยากจะเรียนถามว่าเครื่องมือสำคัญ ๆ ที่เป็นเครื่องมือทางนโยบายมีอะไรบ้าง ไทยได้ทำอะไรไปบ้างที่ทำให้เกิดปฏิกริยาตอบสนองแบบนี้ ที่ถามเพราะผมรู้สึกที่เราเป็นนโยบายดี ๆ ทั้งนั้น แต่มักจะล้มเหลวเป็นส่วนใหญ่เพราะเครื่องมือที่ใช้ไม่สอดคล้องและส่งเสริมทิศทางของนโยบาย บางทีเครื่องมือที่ใช้ย้อนแย้งกับวัตถุประสงค์ของนโยบายด้วยซ้ำโดยที่เราไม่ได้ไตร่ตรองเท่าที่ควร ผมมีข้อสังเกตแบบนี้จากทิศทางของการทำการเจรจาการค้าระหว่างประเทศ เมื่อเจรจาเสร็จ เปิดเสรีเสร็จแต่เครื่องมือไม่ได้ตามมา เครื่องมือยังเป็นอุปสรรคอยู่ บางทียังมีเครื่องมือที่เพิ่มเติมเข้าไปกีดกันมากขึ้นด้วยซ้ำโดยไม่รู้ตัว ผมจึงสนใจว่า ในตอนนั้นมีเครื่องมืออะไรที่ค่อนข้างจะชัดเจนว่าเป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญ เป็นตัวตอกย้ำนโยบายอย่างหนักแน่นที่เราตั้งใจทำจริง

ดร. สาลินี ผลประไพ

เครื่องมือที่อาจารย์กล่าวถึงดิฉันคิดว่าอาจเทียบเคียงได้กับนโยบายที่รัฐบาลพลเอกชาติชายได้ปฏิบัติจริง ๆ ในช่วงนั้น ซึ่งจะเน้นไปในทางนโยบายทางการทูตมากกว่า ยกตัวอย่างเช่น พลเอกชาติชายและที่ปรึกษา

ได้เชิญนายกรัฐมนตรีนุสเซน ที่เวียดนามเป็นผู้แต่งตั้ง มาเยือนประเทศไทย นี่เป็นการริเริ่มการดำเนินแนวทางที่ไม่เหมือนเดิมอย่างสิ้นเชิง เพราะก่อนหน้านี้ ประเทศไทยไม่ยอมรับรัฐบาลที่เวียดนามตั้งขึ้นในกัมพูชา แต่พลเอกชาติชายเปลี่ยนแนวทาง โดยการยื่นมือไปหานายกฯ นุสเซน และเชิญมาประเทศไทยถึง 3 ครั้ง โดยใช้ช่องทางของคณะที่ปรึกษาในการนัดหมาย ดูแล และเชิญมาเจรจาพูดคุย เพื่อแสดงให้เห็นว่า บัดนี้ถึงเวลาแล้วที่ไทยต้องคิดใหม่ในการที่จะเป็นมิตรกับรัฐบาลในกัมพูชามากขึ้น ถึงแม้จะเป็นรัฐบาลที่เวียดนามตั้งขึ้นก็ตาม สิ่งนี้อาจจะเป็นตัวอย่างเครื่องมือที่อาจารย์พูดถึง ในขณะเดียวกัน หากจะมองว่ารัฐบาลของพลเอกชาติชายได้สร้างเครื่องมือหรือมาตรการเพื่อกระตุ้นให้เกิดสนามการค้าในกัมพูชาหรือไม่ อันนี้แทบจะไม่มีเลย จึงเห็นได้ว่าการสร้างนโยบายนี้ขึ้นมาและการกล่าวถึงนโยบายนี้ เน้นไปในเรื่องการยุติความขัดแย้งมากกว่าการสร้างสนามการค้าที่แท้จริง เพราะเครื่องมือในการสร้างสนามการค้าแทบจะไม่มีเลยจากการค้นคว้าไม่ปรากฏว่าได้มีการส่งเสริมให้มีการลงทุนเพิ่มขึ้น มูลค่าการค้ายังมีอยู่น้อยมากถึงน้อยที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกัมพูชา ในส่วนของลาวกับเวียดนามยังมีอยู่น้อยเช่นกัน ในปีถัดจากรัฐบาลของพลเอกชาติชาย การค้าก็ไม่ได้มากขึ้นเท่าใดนัก เพราะเป็นประเทศที่เพิ่งผ่านพ้นช่วงสงคราม ศักยภาพต่าง ๆ ยังมีจำกัด ดังนั้น เครื่องมือที่เราจะเห็นได้จากการศึกษาทิศทางหรือแนวทางการทูตในช่วงนั้นที่เห็นชัดที่สุด น่าจะเป็นการเข้าหารัฐบาลที่เวียดนามจัดตั้งขึ้นในกัมพูชา ทุกคนก็ surprise ที่ได้มีเชิญนายกฯ นุสเซน มาประเทศไทย และได้มีการพบปะกับบุคคลต่าง ๆ ในการประชุมนานาชาติเพื่อคุยเรื่องนี้หลายครั้ง เพื่อเป็นการปูทางและทำให้นานาชาติได้เห็น ว่า ประเทศไทยได้เปลี่ยนแนวทางในการมองรัฐบาลที่เวียดนามตั้งขึ้นในกัมพูชา จากเดิมที่เราเคยเห็นเป็นอริ บัดนี้ เราคิดว่าจำเป็นจะต้องผูกมิตรกันแล้ว

ดร. อนุสรณ์ ชินวรรณโณ

เครื่องมือที่ว่านั้นคงไม่มีจริง ๆ ช่วงนั้นไทยไม่ได้ส่งเสริมอะไรมากมาย ไม่ว่าจะเรื่องของการค้าชายแดน เรื่องของการลงทุน เพราะประเทศทั้ง 3 ประเทศนี้เพิ่งผ่านพ้นสงคราม ศักยภาพทางเศรษฐกิจตอนนั้นถือว่ายังน้อยมาก แต่ผมคิดว่าประเด็นที่น่าสนใจและอาจจะเทียบเคียงได้กับสิ่งที่ท่านชาติชายทำก่อนหน้านี้ สมัยท่านเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศ ความที่ท่านเป็นคนมีวิสัยทัศน์ ท่านมองสถานการณ์ล่วงหน้าคือบอกว่าไทยจะต้องเปิดความสัมพันธ์กับจีน แล้วจะมีผลลัพธ์ที่ตามมาเอง นี่คือวิธีการของท่านชาติชาย ผอ. สาลินีได้พูดไปแล้วเรื่องนี้พลเอกชาติชายมองว่าสนามการค้านี้คือสิ่งที่ควรเกิดขึ้นหลังจากที่เราจัดการ Battlefield แล้ว แต่ไม่ใช่ว่าจะเป็นเครื่องมือในการสร้างสภาวะให้เกิดขึ้น เป็นของที่จะตามมาเองหลังจากที่ได้แก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งไป

คุณสุนันทา พาเมลา วอร์ด

สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ

ขอลาเมียงมาถึงปัจจุบัน อันนี้เหมือนเป็นนโยบายที่เราสนับสนุนการสร้างสันติภาพในภูมิภาค ถ้ามองเรื่องปัญหาอย่างเช่นในเมียนมา ปัญหาภายในของเมียนมาถ้ามองออกไปสร้างปัญหาให้ไทยพอสมควร รัฐบาล

เมียนมาไม่สงบ หรือความไม่สงบภายในประเทศของเขา ทั้งเรื่องของยาเสพติดหรืออะไรก็ตาม แล้วการที่ไทย ยืนยันที่จะใช้นโยบายที่เน้นความสงบต่อไปจะทำให้ในระยะยาวส่งผลกระทบต่อประเทศไทยมากกว่าหรือไม่ เพราะผลกระทบจากเมียนมาจะแทรกซึมเข้ามาในประเทศไทยด้วย

ดร. สาลินี ผลประไพ

เป็นความจริงว่านโยบายต่อประเทศเพื่อนบ้านคงต้องปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ เรื่องสถานการณ์ ในเมียนมา อาจจะคล้ายกับที่เราพูดไปเมื่อสักครู่ว่าจะมาเทียบเคียงกับนโยบายสมัยพลเอกชาติชายได้มากน้อยแค่ไหนและเราจะเรียนรู้รู้อย่างไร ที่จริงแล้ว การดำเนินนโยบายกับประเทศเพื่อนบ้านในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าพูดถึงเมียนมาตามที่ท่านได้กล่าวถึงคงจะต้องเป็นการพิจารณาร่วมกันระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ไม่ใช่เฉพาะด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว เมียนมาเป็นเพื่อนบ้านที่มีชายแดนกับไทยยาวที่สุด ยิ่งทำให้มีข้อพิจารณา ด้านความมั่นคงเพิ่มเข้ามาอีกมหาศาล ดิฉันก็รอฟังจากอาจารย์ทั้ง 3 ท่านที่จะกรุณาคุยกันในช่วงต่อไป ซึ่งอาจจะตอบคำถามดังกล่าวได้

ดร. อนุสนธิ์ ชินวรรโณ

วันนี้เป็นการเสวนาเรื่องทางฝั่งแม่น้ำโขงเลยไม่มีผู้เชี่ยวชาญเมียนมามาร่วม แต่ผมคิดว่าอย่างหนึ่งที่เร่า จำเป็นต้องทำให้เจอก็คืออาจจะต้องหาวิสัยทัศน์แบบนี้ในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับเมียนมา อาจจะต้องหา บุคคลที่มีวิสัยทัศน์แบบท่านชาติชายมาเสนออะไรแปลกใหม่ให้ลองคิด เพราะวิธีการที่ทำกันมาอาจจะดูเหมือน ไม่ค่อยได้ผล อันนี้สุดแล้วแต่จะมองจากแง่มุมใด

ดังที่ผมได้กล่าวไปตอนต้นว่า Battlefield ได้กลายเป็น Marketplace ไปแล้ว ถ้าจะมองย้อนหลัง ขณะนี้ผ่านไป 2 ทศวรรษหลังจากสงครามอินโดจีนครั้งที่ 3 หรือปัญหาแกมพูชา แล้วแต่ที่จะเรียก ยุติลง คงต้อง มาดูว่า 2 ทศวรรษที่ผ่านมาได้เกิดอะไรขึ้นบ้าง ปัจจุบันสถานการณ์เป็นอย่างไร ไทยมีความสัมพันธ์และ ความร่วมมือกับเพื่อนบ้าน คือ ลาว แกมพูชา เวียดนาม ต่อไปในอนาคตอย่างไร จึงลองตั้งเป็นคำถามว่า Marketplace จะต่อไปเป็น Partnership หรืออะไรทำนองนั้นได้อย่างไร เพราะทั้งหมดเข้ามาอยู่ในอาเซียน แล้ว ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านควรจะพัฒนาต่อไปอย่างไร

การเสวนาเรื่อง

“From Marketplace to Partnership: ทิศทางความสัมพันธ์ไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน”

อาจารย์ ดร. ธนเชษฐ วิสัยจร²

ดร. คัทลียา เหลี่ยมมัติ³

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มรกตวงศ์ ภูมิพล⁴

ดำเนินรายการโดย

ดร. วัลยา จริยธรรม⁵

ดร. วัลยา จริยธรรม

ช่วงแรกเราพูดถึงหนังสือ และพูดถึงสงครามอินโดจีนครั้งที่ 3 แน่นนอนว่าความขัดแย้งในกัมพูชา เป็นช่วงที่สร้างตัวตนของอาเซียน ความขัดแย้งนี้ช่วยสร้างผู้กำหนดนโยบายในอาเซียน เป็นสนามฝึกที่สำคัญ สำหรับนักการทูตของประเทศอาเซียนหลายประเทศ ในยุคปัจจุบัน อาจตัดภาพจากผู้ดำเนินนโยบาย หรือนักการทูตลงไปที่บทบาทของประชาชน (people-to-people) บทบาทของภาคธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บริเวณชายแดน จึงอยากฟังมุมมองจากอาจารย์ทั้ง 3 ท่าน คือ อาจารย์มรกตวงศ์ ภูมิพล จากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านประเทศเวียดนาม อาจารย์คัทลียา เหลี่ยมมัติ สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญด้านประเทศกัมพูชา และ ดร. ธนเชษฐ วิสัยจร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ผู้เชี่ยวชาญด้านประเทศลาว จะเห็นได้ว่า ทั้ง 3 ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านอินโดจีน ทั้งสิ้น จะขอเริ่มจากอาจารย์ธนเชษฐ หลังจากปฏิบัติการทางทหารในสมรภูมิต่วมเกล้าสิ้นสุด ลาวมีการปฏิรูปเศรษฐกิจให้เป็นเศรษฐกิจแบบตลาด (market economy) มากขึ้น มีการเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียน ตามด้วย AFTA (ASEAN Free Trade Area) และ WTO สหรัฐฯ และยุโรปเองได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนา ลุ่มแม่น้ำโขงและในลาวด้วย ลาวเป็นคู่ค้าสำคัญของไทยเช่นเดียวกับจีนและเวียดนาม ล่าสุดคือ พัฒนาการเรื่อง ทางรถไฟจีน-ลาว อยากให้อาจารย์ช่วยฉายภาพว่ามีพลวัตในการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างไรบ้างในปัจจุบัน

อาจารย์ ดร. ธนเชษฐ วิสัยจร

ผมต้องออกตัวไว้ก่อนว่าพูดเรื่องลาว ถ้าต้องพูดเรื่องเชิงนโยบายต่างประเทศหรือการปฏิบัติทางการทูตก็เหมือนจะเอามะพร้าวหัวมาขายสวน ผมจึงคิดว่า ประสบการณ์ส่วนตัวรวมถึงภูมิหลังทาง

² หัวหน้าสาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

³ นักวิจัย ศูนย์แม่โขงศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴ อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

⁵ Fellow ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ (ISC)

ด้านความสนใจทางวิชาการน่าจะมียะไรที่ช่วยเติมเต็มหรือช่วยเสนอมุมมองเกี่ยวกับการสร้างความเป็นหุ้นส่วนกับ สปป. ลาวได้บ้าง อาจจะเป็นมุมมองของคนที่อยู่เมืองชายแดนหรือเป็นประสบการณ์ส่วนตัวเป็นส่วนใหญ่

เมื่อได้อ่านหนังสือของ ดร. สาลินี จบแล้ว ความทรงจำในวัยเด็กของผมกลับคืนมามาก เพราะผมเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากสงครามอินโดจีนครั้งที่ 3 โดยตรง ในช่วงที่พลเอกชาติชายเป็นนายกรัฐมนตรีเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ผมก็เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเข้าไปในลาว เนื่องจากต้องติดตามคุณพ่อในช่วงประมาณ ค.ศ. 1992-1993 เห็นปฏิบัติการของกองกำลังสหประชาชาติที่เข้ามารักษาสันติภาพในกัมพูชา ประมาณ ค.ศ. 1991-1992 เห็นทหารหมวกฟ้ามาเดินแถวบ้านคือจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งทั้งหมดเกี่ยวข้องหมดเลย ความทรงจำหนึ่งที่ยังจำได้ไม่ลืมคือเหตุการณ์ช่องเม็ก-วังเต่า ค.ศ. 2000 ตอนนั้นผมอายุ 18 ปี ทำงานเสริมเป็นไกด์ พาชาวตะวันตกที่ต้องการไปเที่ยวในลาวลงจากสนามบินนานาชาติอุบลราชธานีไปส่งช่องเม็กแล้วไกด์ฝั่งลาวมารับฝรั่งไปต่อ ขณะนั้นเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบที่ผมเพิ่งกลับมาจากช่องเม็ก เมื่อมาปะติดปะต่อแล้ว เหตุการณ์ทั้งหมดที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้เกี่ยวข้องกับชีวิตของผมโดยตรงทั้งสิ้น การเลือกหัวข้อวิทยานิพนธ์และหัวข้องานวิจัยนั้นก็เลือกโดยที่ไม่ได้คิดมาก เพราะมาจากสิ่งที่ทำให้ตัวเองเติบโต น้ำในแม่น้ำโขงผมทั้งอาบและดื่มมาแล้ว จึงมีมุมมองที่จะมาเล่าสู่กันฟังในวันนี้ เราจะมอง partnership กับลาวอย่างไร ในรูปแบบไหน

ผมจึงอยากตั้งคำถามว่า ความร่วมมือหรือ partnership ของไทยกับลาวจะขยายเพิ่มเติมได้หรือไม่อย่างไร โดยอาจมองจากเมืองชายแดนของไทยกับลาว ความยาวชายแดนไทย-ลาวตลอด 1,810 กิโลเมตร มี 1,108 กิโลเมตรเป็นแม่น้ำโขง 702 กิโลเมตรเป็นพื้นที่แผ่นดิน ไทยมีหลายจังหวัดที่เป็นเมืองคู่มือ เราจะมีมุมมอง partnership เป็นเมืองหรือจังหวัดคู่ได้หรือไม่ แทนที่จะมองแค่แบบเดิม ที่เป็นกรุงเทพฯ กับนครหลวงเวียงจันทน์ เราจะมองเพิ่มเติมได้ไหมว่าอาจจะเป็นหนองคายกับเวียงจันทน์ ซึ่งก็ยังไม่ค่อยตรงเท่าไร หรือจะเป็นมุกดาหารกับสะหวันนะเขต หรืออุบลฯ กับจำปาสัก

partnership ในที่นี้อาจจะหมายถึง การมีผลประโยชน์แห่งชาติร่วมกันหรือการเห็นผลประโยชน์ร่วมกัน battlefield เป็น marketplace ได้ถ้ามีผลประโยชน์ร่วมกัน ส่วน marketplace จะเป็น partnership อย่างไร ผมจะมองจากมุมมองของคนที่อยู่เมืองชายแดน เห็นผลประโยชน์ของคน 2 ฝั่งแม่น้ำโขงร่วมกัน แต่ก่อนอื่นหนังสือเล่มนี้อ่านแล้วรู้สึกว่ามีบทสรุปคือ ไทยไม่ได้อยู่ในฐานะชาติมหาอำนาจ แต่ทำไมในยุคนั้นไทยถึงสามารถผลักดันนโยบายเป็น surprise diplomacy ได้ เหตุผลที่อยากเน้นย้ำเป็นพิเศษคือ คำว่า “frontline state” เป็นจุดที่ผมอยากจะชวนคิดว่า เมื่อไทยเป็น frontline state ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ทำให้ไทยมีน้ำหนักในการดำเนินนโยบายทางการทูต ผมจึงคิดว่า frontline ในวันนี้คือชายแดน จาก frontline state ที่เป็นโลก 2 โลก อุดมการณ์ทางการเมืองต่างกันมา จนถึงวันนี้ไทยยังเป็น frontline state แต่อาจจะเป็น frontline state อีกแบบหนึ่ง คือ เป็นโลก 2 โลกที่มีความเร็วทางเศรษฐกิจที่ต่างกัน อีกฝั่งของแม่น้ำโขง ความเร็วทางเศรษฐกิจอาจจะช้า อีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำโขงคือฝั่งไทยอาจจะมีโอกาสทางเศรษฐกิจมากกว่า จึงมีกระแสการเคลื่อนของผู้คนเข้ามาในทางที่มีความเร็วทางเศรษฐกิจมากกว่า จุดนี้ถือว่ามีช่องทางที่ช่วยสร้าง partnership ได้

ถ้ามองในทางทฤษฎี ในวิธีคิดแบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จะแยกพื้นที่ด้านใน (inside) กับด้านนอก (outside) มีนักวิชาการเชิงวิพากษ์หลายท่านได้เสนอแนวคิด ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ John Agnew เป็นนักภูมิศาสตร์การเมืองซึ่งเสนอวิธีคิดเรื่อง “กับดักเส้นเขตแดน (Territorial Trap)” มี 3 แบบคือ 1. มองแยกพื้นที่ข้างในข้างนอก 2. การมองว่ารัฐเป็น self-contained state คือ เป็นเหมือนภาชนะที่ปิดทางทฤษฎี IR จะมองว่าเป็น “กล่องดำ (blackbox)” 3. มองว่าการตีความชายแดนยืดหยุ่นของตัวแสดงเพียงไม่กี่ตัว ซึ่งเป็นชนชั้นนำทางการเมือง และเป็นเช่นนั้นเสมอมาตั้งแต่ยุคสงครามเย็น หนังสือเล่มนี้ชี้ชัดให้เห็นอีกว่ายังคงเป็นเช่นนั้น คือตัวแสดงทางการเมืองซึ่งสามารถระบุการตีความด้านเส้นเขตแดนมีเพียงไม่กี่ตัว เช่น กระทรวงการต่างประเทศที่อาจจะถูกมองข้ามในช่วงพลเอกชาติชาย และมีสภาความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ Agnew มองว่าเป็น Territorial Trap ใน ค.ศ. 1995 Agnew และ Corbridge เสนอวิธีการว่า จะจัดการกับดักที่ว่านี้อย่างไรไม่ว่าจะในทางทฤษฎีหรือในด้านการปฏิบัติในการเมืองระหว่างประเทศ ทำอย่างไรให้เราไม่มองว่าเส้นเขตแดนนั้นแบ่งกันเด็ดขาด โดยเสนอวิธีพิจารณา 3 แบบ คือ 1. มองประวัติศาสตร์ 2. มองเรื่องเศรษฐกิจให้มากขึ้น 3. มองประเด็นทางภูมิรัฐศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงมากขึ้น ทั้งนี้ทั้งนั้นพึงยอมรับว่า ถึงอย่างไรเราก็ไม่หลุดพ้นจากกับดักเส้นเขตแดนได้ เส้นเขตแดนยังคงมีอยู่ และรัฐยังใช้อยู่ อย่าเพิ่งไปคิดแบบ EU

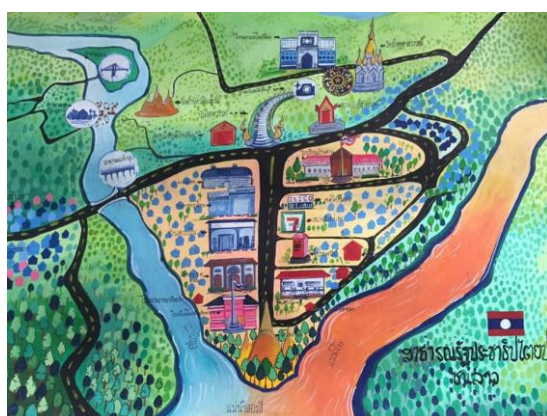
อย่างไรก็ตาม ไทยกับประเทศในภูมิภาคอินโดจีนยังต้องมีการแบ่งเส้นเขตแดน อันนี้ประวัติศาสตร์ก็บอก ประวัติศาสตร์เมื่อไม่นานมานี้ เช่น ประเด็นเรื่องกรณีพิพาทปราสาทพระวิหารกับกัมพูชา หรือช่องเม็ก-วังเต่า ก็เป็นอย่างนั้น ผมจึงเสนอว่านี่เป็นกับดักเส้นเขตแดนที่เลี่ยงไม่ได้ แต่ถ้าเลี่ยงไม่ได้แล้วปล่อยไปแบบนี้คงจะไม่ใช่ ผมจึงเสนอว่ามองแบบนี้ได้ไหม มองว่าพื้นที่ชายแดนเป็นพื้นที่ที่ 3 ขนาดกระดาดตัด รอยตัดสร้างพื้นที่ขึ้นมาของตัวเอง พื้นที่ที่ 1 คือ กระดาดของเรา พื้นที่ที่ 2 คือกระดาดแบ่งออกไป รอยตัดเป็นพื้นที่ที่ 3 แล้วเมืองชายแดนเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะ เราสามารถมองแบบนั้นได้หรือไม่ ถ้ามองแบบนั้นจะเปิดโอกาสให้มีสิทธิและเสียงของผู้คน มีตัวแสดงที่เพิ่มมากขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นำมาสู่ข้อเสนอข้อที่ 2 คือ บทบาทของเมืองที่อยู่บริเวณชายแดน เมืองกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่จังหวัดอุบลฯ ในแต่ละวันก่อนสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ผมจะเห็นรถป้ายทะเบียนจากประเทศเพื่อนบ้าน สปป. ลาว เป็นจำนวนมากวิ่งเข้ามา จากเสียมเรียบผมก็เห็น ขณะนี้อุบลฯ น้ำท่วม วันก่อนรถติดยาวมาก รถคันข้างหน้าป้ายทะเบียนเสียมเรียบติดไปพร้อมกับผม คันนี้อาจจะมีอันจะกินหน่อย คงไม่ต้องห่วงอะไรมาก แต่แรงงานที่เข้ามาทำงานล่ะจะเป็นอย่างไร ทั้งที่มีการบันทึกและไม่มีการบันทึก จะอยู่อย่างลำบากหรือไม่

เมื่อเราระลึกถึงหรือมองเห็นถึงความเป็นเมืองกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เราจะมองเห็นถึงสิทธิและเสียงของตัวแสดง คือผู้เล่นที่เพิ่มมากขึ้นจากในยุค Battlefield to Marketplace ตัวแสดงเพิ่มมากขึ้น นักธุรกิจท้องถิ่น นักท่องเที่ยว แรงงานที่ไม่ได้มีการบันทึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมืองที่เป็นเมืองชายแดน ในหลาย ๆ ประเด็น ศูนย์กลางมองเข้าไปอาจสรุปว่าผิดกฎหมาย คนที่ชายแดนอาจจะมองว่าผิดกฎหมายแต่มีความชอบธรรมก็ได้ มีวิทยานิพนธ์ของอาจารย์สร้อยมาศ รุ่งมณีที่มหาวิทยาลัยชิดนีย์ ค.ศ. 2014 พิจารณากรณีมุกดาหารกับสะหวันนะเขต การทำนาของคนในจังหวัดมุกดาหารนั้น คนไทยไม่ได้ทำนา แต่เชิญชวนพี่น้องอีกฝั่งของแม่น้ำโขงเข้ามาทำนา และไม่ได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ถามว่าตำรวจจับได้ไหม ที่จริงผิดกฎหมาย แต่ถ้า

จะจับคงต้องจับทุกคน ตำรวจเลยไม่จับ กลายเป็นเรื่องของสิ่งที่ยอมรับได้แม้จะผิดกฎหมาย เป็นต้น นี่คือตัวอย่างเสียงของตัวแสดงที่เพิ่มมากขึ้น นี่จะเป็นอีกฐานของการสร้าง partnership ได้หรือไม่

ผมมีประสบการณ์อยู่กับชาวบ้านเก็บข้อมูลและล่องเรือในแม่น้ำโขงเกือบทุกวัน ลงพื้นที่ไปหลายพื้นที่หนึ่งในพื้นที่ที่ทำวิจัยคือ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ในความเป็นจริง เข้าไปทำวิจัย และได้เข้าไปสอนภาษาอังกฤษให้เด็ก ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กไทย แต่มีเด็กลาวด้วย สอนภาษาฝรั่งเศส เด็กลาวปิดเทอมอยากหารายได้จึงขำมฝึ่งเข้ามาทอผ้า อายุต่ำกว่า 18 ปีด้วย ผมก็สอนให้ แต่ช่วยเขียนเรียงความส่งครูหน่อยว่ามองแม่น้ำโขงเป็นอย่างไร ผมจึงได้สอนเขียนเรียงความพร้อมกับได้เก็บข้อมูลไปด้วย และให้เด็กวาดรูปแม่น้ำโขงในจินตนาการให้ดูดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แม่น้ำโขงในจินตนาการของนักเรียนชาวลาว

ที่มา: ธนเชษฐ วิสัยจร

ในภาพนี้ ทางขวาคือฝั่งลาว นี่คือเมืองในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ถ้ามองอะไรแบบนี้ จะเห็นตัวแสดงที่เพิ่มมากขึ้นที่จะมีส่วนสำคัญในการยกระดับ partnership ระหว่างประเทศได้

เมื่อหลายปีที่แล้ว ไทยคลั่งอาเซียนมาก ผมไปลงพื้นที่ นักเรียนในพื้นที่ถามคุณครูเห็นห้องอาเซียนหรือยัง เด็ก ๆ ภูมิใจมาก เนื่องจากมีนัยสำคัญว่าวัดที่อยู่ริมโขง ติดตรงอาเซียนบนโขง เป็นเมืองในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นี่เป็นเพียงระดับอำเภอ ถ้าเป็นจังหวัดจะมีระดับการค้าที่ใหญ่ขึ้น กระทรวงการต่างประเทศได้ไปเยือนที่โรงเรียนโขงเจียมวิทยาคม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกรมอาเซียน ไปสร้างห้องสมุดให้โรงเรียนที่มุกดาหาร-สะหวันนะเขต ผมมีโอกาสไปพบคุณธนวรรณ มานะทัต ที่ขณะนี้ เป็นกงสุลอยู่ไอซอากา ผมชอบภาษาลาว พยายามหัดพูด พูดเป็นสำเนียงเวียงจันทน์เลย ภาษาอีสานในอุบลฯ จะเป็นสำเนียงแบบหนึ่ง แต่ถ้าเป็นสำเนียงเวียงจันทน์จะเป็นสำเนียงอีกแบบหนึ่ง เสียงจะไม่เหมือนกัน ไปดูสถานกงสุลไทยที่อยู่สะหวันนะเขตได้ ผมว่ามุกดาหารกับสะหวันนะเขตน่าจะเป็นตัวอย่างที่ดีของเมืองที่จะสร้าง partnership ในระดับเมืองในเวียงจันทน์จะอยู่ตรงข้ามกับหนองคาย partnership มีหลายรูปแบบ ในเชิงธุรกิจ ผมได้คุยกับนักธุรกิจท้องถิ่นเรื่องกาแฟ การขายกาแฟถือเป็นอะไรที่น่าสนใจและมีอนาคตมาก บริเวณของลาวเองมีไร่กาแฟที่รสชาติดี ในอุบลฯ เองที่เป็นเมืองคั่วกาแฟจำนวนมาก ทุกหัวมุมขายเมล็ดกาแฟได้ ถ้าเป็นในเมืองชายแดน

คนฝั่งประเทศเพื่อนบ้านจะเข้ามาใช้บริการสาธารณสุขมากมาย และไม่ใช่แค่สาธารณสุขเท่านั้น ยังมีเรื่องสถาบันเสริมความงาม ฟันน้อง สปป. ลาว เข้ามาใช้บริการความงามฝั่งหนองคาย และเข้ามาในอุดรฯ ผมจึงขอเสนอว่า ถ้าเรามองเมืองชายแดนเป็นพื้นที่ที่ 3 ให้แต่ละเมืองคู่ส่งเสริมเศรษฐกิจมากขึ้น และรับฟังเสียงของตัวแสดงเพิ่มมากขึ้น จะเป็นโอกาสในอนาคตที่น่าสนับสนุนอย่างมาก

ดร. วัลยา จรรย์ธรรม

ขอบคุณอาจารย์ธนเชษฐ ต่อไปจะเป็นเรื่องของกัมพูชา อยากให้อาจารย์ช่วยกล่าวถึงประเด็นร่วมสมัยที่ผู้ฟังอาจจะคุ้นเคย เช่น เรื่องแก๊งคอลเซ็นเตอร์ เรื่องสีหนุวิลล์ เรื่องการเข้าคาสีโนบริเวณชายแดน

ดร. คัทลียา เหลี่ยมดี

งานที่ทำอยู่ตอนนี้จะเป็นงานที่เกี่ยวกับชายแดนไทย-กัมพูชา และขอออกตัวคล้ายกับอาจารย์ธนเชษฐที่เป็นคนในพื้นที่ ดิฉันเป็นคนจังหวัดสุรินทร์ ดังนั้นจะพูดในลักษณะที่เป็นผู้มีประสบการณ์การใช้ชีวิตอยู่ตรงนั้น และศึกษาความสัมพันธ์ในบริบทชายแดนที่ผสมกันระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับมานุษยวิทยา เพราะฉะนั้นจะเน้นในด้านประชาชน สังคมวัฒนธรรมเป็นพิเศษ แต่จะกล่าวถึงประเด็นเหล่านี้เล็กน้อย วันนี้มี 3 ประเด็นหลัก ๆ ที่จะพูดถึง ค่อนข้างต่อเนื่องจากของอาจารย์ธนเชษฐในประเด็นว่า เราจะมอง partnership ระหว่างไทยกับกัมพูชาอย่างไร ประเด็นแรกที่จะนำเสนอเป็นเรื่อง partnership ในส่วนของชุมชนชายแดนที่คล้ายกับของอาจารย์ธนเชษฐ เพราะลงพื้นที่ส่วนนั้น ประเด็นที่สอง เป็นเรื่องของความไว้วางใจ ประเด็นที่สามจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับ “care and repair” คือ การดูแลและเยียวยาซึ่งกันและกัน ซึ่ง 3 ส่วนนี้มีความเกี่ยวข้องกันทั้งหมด

ขอเริ่มจากส่วนแรกก่อนเป็น cross-border partnership อย่างที่อาจารย์ธนเชษฐได้พูดไปคือเป็นตัวแบบที่ต้องเข้าใจว่าเป็นคนละบริบทกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐ นี่เป็นบริบทของชุมชนต่อชุมชน บริบทของจังหวัด อำเภอ ซึ่งในการลงพื้นที่ที่ผ่านมาจะเห็นว่าชุมชนหรือจังหวัดชายแดนมีความร่วมมือระหว่างกันค่อนข้างแนบแน่น ชัดเจน เรียกได้ว่าเป็นตัวแบบของนโยบาย Battlefield to Marketplace ด้วยเข้าไปในแง่ที่ว่า ทุกครั้งที่ลงพื้นที่จะมีคนมาพูดตลอดว่าเป็นผลของนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ไม่ว่าจะไปที่ไหนจะได้ยินประโยคนี้อย่างแน่นอน พูดในฐานะคนรุ่นหลังสงคราม (post-war generation) คือเกิดในปีที่นโยบายนี้เกิดขึ้นพอดี จะไม่ได้รับทราบมาก่อนหน้านั้นเกิดอะไรขึ้นบ้าง ไม่ทราบเลยจนกระทั่งเรียนปริญญาเอกถึงตระหนักได้ว่าเกิดอะไรขึ้นในพื้นที่ชายแดนบ้าง หลาย ๆ อย่างจึงเป็นการค้นพบในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา รัฐบาลไทยค่อนข้างให้อิสระแก่จังหวัดชายแดนในการพูดคุยกับจังหวัดคู่ตรงข้ามพอสมควร เมื่อเทียบกับจังหวัดของฝั่งกัมพูชาเองหรือฝั่งลาวเองโดยส่วนมากยังจะต้องขึ้นตรงกับรัฐบาลกลาง แต่ไทยค่อนข้างให้อิสระจังหวัดสามารถจัดกิจกรรมร่วมกัน ออกนโยบายร่วมกัน การข้ามแดนแบบไม่เป็นทางการตลอดเวลาจากการที่รัฐรู้ลักษณะการใช้ชีวิตของคนในพื้นที่พอสมควร ไม่ใช่ Territorial Trap แล้ว เราต้องนึกว่าคนในพื้นที่นั้นเป็นญาติพี่น้องกัน ถึงแม้ว่าจะมีสัญชาติต่างกัน แต่ก่อนหน้าที่มีเส้นเขตแดนเขาก็พูดภาษาเดียวกัน

อย่างกัมพูชามีเขมรถิ่นไทย เช่น สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ สามารถพูดเขมรได้และคนฝั่งกัมพูชาสามารถฟังคำเขมรถิ่นไทยออกเช่นเดียวกัน แต่เราอาจจะฟังเขมรพนมเปญไม่ออกเท่านั้นเอง ถ้าถามว่า partnership ที่มีอยู่ในตอนนี้สถานะความสัมพันธ์เป็นอย่างไร ถ้าในระดับของชุมชนชายแดน จากที่ไปลงพื้นที่มาค้นพบว่าจริง ๆ แล้วพื้นที่ไทย-กัมพูชาค่อนข้างมีความสนิทและแนบชิดพอสมควรในระดับของชุมชน เพราะเขาคุยกันต่อเนื่อง มีการประชุมประจำเดือนกันตลอดเวลา เช่น พื้นที่ตราด เกาะกง ผู้คนเหมือนเป็นญาติกัน เพราะฉะนั้นเรียกว่าถ้าเราเห็นตัวแบบของความสัมพันธ์ที่แนบแน่นในระดับชุมชนได้ก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจ และเราจะนำมาปรับใช้ในระดับนโยบายต่างประเทศได้อย่างไร เพราะสิ่งนี้ไม่ใช่ความสัมพันธ์ระหว่างกรุงเทพฯ-พนมเปญแล้ว แต่เป็นความสัมพันธ์ตามแนวชายแดนที่จะมีบริบทต่างกันไป อย่างที่คุยกันในวันนี้เรื่องสงครามอินโดจีนครั้งที่ 3 ดิฉันเพิ่งได้ศึกษาตอนเรียนปริญญาเอกว่ามีความซับซ้อนมาก ๆ ใช้เวลามากพอสมควรในการทำความเข้าใจ และเมื่อพูดว่าเป็นสงครามอินโดจีนหรือสงครามกลางเมืองกัมพูชา บริบทชายแดนจะหายไป นี่ข้อพูดในฐานะของคนรุ่นหลังสงครามที่ไม่รู้เรื่องอะไร และรู้สึกว่าเป็นเรื่องน่าเสียดายที่กว่าจะได้มาศึกษาโดยละเอียดได้ ล่วงเลยมาจนถึงช่วงอายุหนึ่งแล้ว สมมติว่าเราได้เปิดโอกาสให้มีการพูดถึงในส่วนของผลที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ในความสัมพันธ์เชิงชายแดน สงครามมีส่วนกำหนดให้เป็นในลักษณะปัจจุบันเช่นเดียวกัน เช่น ช่องทางการข้ามแดน border pass หรืออะไรต่าง ๆ เป็นผลมาจากช่วงสงครามเย็นเช่นกัน

ส่วนที่สองเป็นเรื่องความไว้วางใจ (trust) ซึ่งมี 2 ประเด็นย่อยในส่วนนี้ คือ 1. hot issue ขณะนี้คือเรื่องของคาสีโนและแก๊งคอลเซ็นเตอร์ เข้าใจว่าขณะนี้สถานทูตกัมพูชาประจำประเทศไทยทำงานเชิงรุกอย่างแข็งขัน ความไว้วางใจเป็นพื้นฐานที่สำคัญ เพราะว่าตัวแสดงไม่ใช่แค่รัฐกับรัฐเท่านั้น มีตัวแสดงที่เป็นนายทุน เป็นนักธุรกิจสีเทา สีดำ ที่อยู่ในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจที่ทางฝั่งสีหนุวิลล์หรือเกาะกง ฝ่ายไทยจะประสานอย่างไรให้สามารถช่วยคนที่ประสบภัยออกมาได้ และอยากให้มองว่าประเด็นเรื่องการไปทำงานในคาสีโนไม่ได้เพิ่งเกิดและได้รับความเดือนร้อน มีคนเข้าไปทำงานมานานมากแล้ว อย่างที่ทราบกันว่าคาสีโนมีอยู่ตามแนวชายแดนหลังสงครามเสร็จสิ้น และคาสีโนเป็นหมุดหมายของการทำให้เศรษฐกิจชายแดนขับเคลื่อนไปได้ด้วยเหตุผลของการใช้ผลประโยชน์จากการไม่มีกฎหมายห้ามไม่ให้เล่นการพนันในประเทศไทย กลุ่มเป้าหมายจึงกลายเป็นคนไทย มีคนไทยไปทำงานในฝั่งเพื่อนบ้านเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว แต่สิ่งที่เกิดขึ้นคือช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่กลุ่มผู้ใช้บริการไม่สามารถข้ามไปเล่นได้ ฝั่งนั้นจึงขาดรายได้ที่เคยสัญญาไว้เรื่องรายได้กลับทำให้ไม่ได้ตามที่เคยสัญญาไว้ เกิดการเบียดเบียน และต้องมีการขอความช่วยเหลือกันขึ้นมา

ดร. วัลยา จรรย์ธรรม

จริงหรือไม่ว่าเป็นมาเพียงเงิน

ดร. คัทลียา เหลี่ยมดี

มีส่วนอยู่บ้าง โดยปกติแล้วจะทราบกันดีว่าในเขตเศรษฐกิจพิเศษในกัมพูชา นักธุรกิจจีนเป็นผู้ลงทุน ตอนนี้กำลังจะมีโครงการวิจัยที่ศึกษาเรื่องนี้พอดี จะต้องดูว่าทางจีนมีนโยบายเปลี่ยนไปในเรื่องการดูแลคาสิโนนอกประเทศอย่างไร และการปรับตัวของกัมพูชาเป็นอย่างไร ซึ่งตอนนี้ยังไม่มีข้อมูลมาก แต่ความไว้นั้นเชื่อใจที่พูดถึงคือ ไทยสามารถประสานกับรัฐบาลกัมพูชาได้ แต่สามารถประสานกับนายทุนจีนโดยตรงได้หรือไม่ ไทยจะคุยกับนายทุนจีนอย่างไรให้ยอมปล่อยคนที่ขอความช่วยเหลือออกมา เพราะสภาพการทำงานค่อนข้างแย่งประเด็นนี้เป็นเรื่องหนึ่งในระดับ hot issue ล่าสุด

อีกเรื่องหนึ่งคือ เรื่องสังคมวัฒนธรรม เรื่องความไว้นั้นเชื่อใจ เวลาเราพูดเรื่องความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา เราจะไปนึกถึงเรื่องปราสาทพระวิหาร ซึ่งจริง ๆ แล้วมันไม่ใช่แค่ประเด็นที่ใช้แผนที่ฉบับไหน หรือใช้สนธิสัญญาอะไรในการเจรจากัน แต่เป็นเรื่องของผลกระทบของผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ใน ณ บริเวณชายแดน ว่าเขาเดือดร้อนอะไรกับสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยการใช้ประเด็นปราสาทพระวิหารเป็นประเด็นทางการเมือง นี่เป็นระเบิดเวลาที่มีโอกาสจะเกิดขึ้นได้อีก ด้วยความที่เป็นคนติดตามพวกเพจ Facebook หรืออะไรก็ตามที่เกี่ยวกับกัมพูชา หรือคนกัมพูชา จะพบดราม่าแบบออนไลน์ตลอดเวลา เราก็จะเห็นทั้ง 2 ฝ่าย ทางกัมพูชาก็จะน้อยเนื้อต่ำใจว่าปฏิบัติต่อเขาไม่ดี ซึ่งดราม่ามักจะมาเร็วไปเร็ว น่าสนใจว่าถ้าอีกฝ่ายบันทึกไว้ทั้งหมด วันหนึ่งเรื่องนี้จะกลับมาเป็นข้ออ้างทางการเมืองจนนำไปสู่อะไรหรือไม่ โดยส่วนตัวไม่คิดว่าจะเกิดขึ้นได้ในระดับที่ถึงการใช้กำลังในประเด็นนี้ แต่ความเชื่อมั่นที่ไม่เคยมีอยู่ สามารถทำให้ partnership ที่เราคาดหวังไว้ว่าจะแข็งแรงเข้มข้นไม่ได้ เป็นไปอย่างที่คิดไว้เหมือนกัน ขอนอกเรื่องเล็กน้อย อันนี้มีแรงบันดาลใจมาจากการดูละครจากเจ้าพระยาสุริยวงศ ซึ่งเป็นเรื่องความสัมพันธ์ไทย-เมียนมา เราดูแล้วรู้สึกว่ามันสามารถข้ามมิติของชาตินิยมได้ และเรารู้สึกว่าน่าเสียดายที่ตอนนี้เมียนมามีสถานการณ์ที่ไม่เอื้อต่อการสานสัมพันธ์ตรงนี้ ลองมานั่งคิดว่าถ้าเราทำเรื่องอะไรที่เป็นความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา คำว่า “โชน” ที่แท้จริงแล้วเป็นวัฒนธรรมร่วม (shared culture) อาจกลายเป็นดราม่าออนไลน์ได้ทุกเมื่อ ยังนึกไม่ออกเลยว่าควรจะทำอย่างไรเพื่อสานสัมพันธ์ใน partnership ในส่วนของการสร้างความไว้นั้นเชื่อใจ โดยที่จะไม่มาพูดว่านี่ของฉันนี่ของเธอ จึงนำมาสู่ประเด็นสุดท้ายของการพูดในวันนี้คือ เรื่อง care and repair

เรื่องนี้เป็นประเด็นที่วงการมานุษยวิทยาค่อนข้างสนใจในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับสงคราม เรื่องบาดแผลและความเจ็บปวด อย่างที่บอกว่าไทยเป็นประเทศ frontline และด้วยความที่ดิฉันเป็นเด็กจากชายแดน และรู้สึกไม่พอใจตัวเองตอนเด็กว่าทำไมใช้เวลาานมากกว่าจะได้รู้เรื่องราว ต้องไปเรียนถึงต่างประเทศถึงจะได้อ่านบทความเกี่ยวกับค่ายผู้อพยพ เคยได้คุยกับผู้อพยพสัญชาติอเมริกันที่ได้ลงหลักปักฐานในต่างประเทศ ส่วนมากจะมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตอยู่ในค่ายอพยพที่ไทยทั้งนั้น เป็นความทรงจำที่ทั้งดีและไม่ดีในการที่ต้องลี้ภัยสงครามมาอยู่ในประเทศไทย ไทยไม่สามารถหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบในการดูแลผู้อพยพในช่วงเวลานั้น ซึ่งไม่ใช่แค่ระดับรัฐที่ไม่ค่อยพูดถึง แม้แต่ชาวบ้านก็ไม่ค่อยเล่าให้ฟัง จนต้องไปทำวิจัยสัมภาษณ์คนที่เคยอยู่ในช่วงเหตุการณ์นั้น จึงจะได้รู้สิ่งที่เกิดขึ้น และในแต่ละพื้นที่ แต่ละแนวชายแดน แต่ละจังหวัดก็ไม่เหมือนกัน เพราะอย่างที่เราทราบกันว่าเขมร 3 ฝ่าย ในแต่ละที่ส่งผลต่อชายแดนในแต่ละพื้นที่

ต่างกัน เพราะฉะนั้นหากเป็นไปได้ในการพูดถึงเรื่อง care and repair น่าจะช่วยให้ความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และ partnership ที่มองไว้น่าจะดีขึ้นได้ด้วยเช่นกัน

ดร. วัลยา จริยธรรม

ผลกระทบจากลัทธิชาตินิยม (nationalism) ต่อการดำเนินการด้านการทูตต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในปัจจุบันเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกัมพูชาต้องมีการเปลี่ยนผู้นำทางการเมือง ในเร็ว ๆ นี้ อาจจะเป็นอีกยุคหนึ่ง ขอมที่อาจารย์มรดกत्वศ์ พูดถึงเวียดนามทุกคนอาจจะเคยได้ยินว่าหลังสิ้นสุดสงครามก็มีการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ (Đổi Mới Policy) ในช่วง พ.ศ. 2529 ต่อมาเข้าร่วมอาเซียนใน พ.ศ. 2538 ปัจจุบันในสื่อไทย หนังสือพิมพ์ด้านเศรษฐกิจต่าง ๆ จะพูดถึงเวียดนามในแง่ที่เป็นคู่แข่งของไทยในด้านเศรษฐกิจ และเป็นคู่แข่งที่น่ากลัวมากตอนนี้ ถ้าติดตามข่าวโรงงาน Apple ไปตั้งที่เวียดนามแล้ว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งจากการที่สหรัฐอเมริกาต้องการแยกห่วงโซ่การผลิต (decouple) จากจีน เวียดนามดูเหมือนจะมีข้อได้เปรียบ (advantage) แม้กระทั่งทีมฟุตบอลเองก็มาแรงแข่งไทย ดังนั้นอยากให้อาจารย์พูดถึงว่า เวียดนามในขณะนี้เป็นอย่างไรร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มรดกत्वศ์ ภูมิพลับ

วันนี้ดิฉันอาจจะแตกต่างจากทั้ง 2 ท่านที่ไม่ได้อยู่ตรงชายแดนไทย-เวียดนาม เพราะไทย-เวียดนามไม่มีพรมแดนติดกัน อาจจะมีเขตแดนทางทะเล ดิฉันอยู่เชียงใหม่แต่ได้ยินเกี่ยวกับเรื่องของชาวเวียดนามมาตั้งแต่เด็ก เพราะว่าตอนเด็กต้องไปต่อแถวซื้อโปเปี้ยะทอด และไม่รู้ว่สิ่งนั้นเรียกว่า “ญวน” และเราก็ไม่รู้จ้กว่าญวนคืออะไร ตอนนั้นประมาณ พ.ศ. 2530 ซึ่งเราก็ตั้งคำถามและได้ยินญาติพี่น้องเรา ซึ่งเป็นคนรุ่นคุณตาคุณยาย เขาจะบอกว่า “ญวนอันตรายนะ” ซึ่งเป็นคำบอกเล่าและเป็นมุมมองของคนรุ่นนั้น คนที่เติบโตและเผชิญกับยุคสงครามเย็นจริง ๆ จึงเกิดเป็นความสนใจส่วนตัว ดิฉันไม่ได้มาทาง IR แต่มาทางอาณานิคมศึกษา และเน้นเรื่องของการลงพื้นที่ พูดคุยกับผู้คนเป็นหลัก

ในแง่ของเวียดนามดิฉันเข้าใจว่าถ้าเราพูดถึงใน 3 ประเทศนี้ สถานะของเวียดนามอาจจะต่างจากทั้ง 2 ประเทศ ในแง่ของสถานะที่รัฐไทยมองเวียดนามมานานแล้ว ไม่ใช่เพิ่งแค่นี้ ยุคกลับไปตั้งแต่ยุคสงครามเย็น ก่อนยุคสงครามเย็น หรือแม้กระทั่งยุคที่เป็นอาณาจักรโบราณที่ยังไม่มีเส้นเขตแดนใด ๆ ด้วยซ้ำ ไทยมองอาณาจักรเก่าของเวียดนามว่าเป็นอาณาจักรใหญ่ หนาอยู่กับ 2 ราชอาณาจักรเล็กคืออาณาจักรกัมพูชาและอาณาจักรลาว จวบมาจนถึงยุคอาณานิคม ดิฉันเข้าใจว่าไทยเองในตอนนั้น จอมพล ป. รู้สึกกังวลใจกับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงในอินโดจีน และกลัวการรุกคืบของเวียดนามเข้ามา เข้าใจว่าหลาย ๆ ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญยิ่งกว่าดิฉันอีกในแง่ของนโยบายการต่างประเทศ แต่สิ่งที่ดิฉันจะมาตั้งข้อสังเกตในวันนี้คือ ดิฉันรู้สึกว่เอาเข้าจริง ๆ แม้ไทยกับเวียดนามไม่ได้มีพรมแดนติดกัน แต่เรามีความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ด้วยกันมาหลายร้อยปี และในประวัติศาสตร์นั้นไม่ได้มีประวัติศาสตร์ที่หอมหวานอย่างเดียว คือช่วยเหลือหรือทำการค้ากัน แต่มันมีประวัติศาสตร์บาดแผล ซึ่งเกิดขึ้นในบริบทที่แตกต่างกันในตอนนั้น แต่ความสำคัญทั้งหมดทั้งปวง ยกตัวอย่างเช่น ในช่วงสงครามเย็น ความสัมพันธ์ระหว่างเรากับทางเวียดนามทั้งสองเป็นแบบไหน หลีกเลียงไม่ได้ที่จะปฏิเสธว่

ไทยส่งทหารเข้าไปในเวียดนามใต้ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลและกลยุทธ์ทางการต่างประเทศใดก็แล้วแต่ มีร่องรอยบาดแผลที่เกิดขึ้นกับชาวเวียดนามในพื้นที่ตรงนั้น และยังคงอยู่จนถึงบัดนี้ แต่ประเด็นที่ดิฉันคิดว่าน่าสนใจคือ เมื่อเราพูดถึงเพื่อนบ้าน มักจะมีปัญหาทางประวัติศาสตร์กับเพื่อนบ้าน อ่างกันว่าใครเป็นผู้แพ้ใครเป็นผู้ชนะ ใครเป็นพระเอกใครเป็นผู้ร้าย ในกรณีของเวียดนามดิฉันคิดว่าความน่าสนใจและอาจเรียกว่าเป็นความสำเร็จในการสร้างวิถีคิดของสังคมไทยกับเวียดนามคือ เราสามารถจัดการความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ที่เป็นบาดแผลนั้นได้ พุดง่าย ๆ ว่า เกิดขึ้นในอดีต แต่ทำให้จบอยู่ตรงนั้น แล้วพอเราทราบถึงรัฐบาลปัจจุบันของเวียดนามว่าไปในทิศทางไหน เราสามารถหยิบยกประเด็นในเรื่องของประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ที่จะส่งเสริมและเกื้อหนุนความเป็นมิตร ความเป็น partnership ขึ้นมาได้ สิ่งนี้ดิฉันคิดว่ามันอาจจะแตกต่างจากความเจ็บช้ำน้ำใจในกรณีของลาวและกัมพูชาอยู่ไม่น้อย ดิฉันเข้าใจว่า ไทยอาจจะโชคดีในกรณีของเวียดนาม เพราะเวียดนามทราบว่าจะต้องรองรับไทยแบบไหนที่จะไม่สร้างความขัดแย้งหรือบาดหมางใจซึ่งกันและกัน ไทยมีประวัติศาสตร์กับเวียดนาม 2 แนวเรื่อง คือ ครั้งหนึ่งเป็นฐานสำคัญให้ขบวนการชาตินิยมในเวียดนามมาเคลื่อนไหวเพื่อกลับไปต่อต้านฝรั่งเศส ปัจจุบันนี้เวลาพูดถึงความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม ฝ่ายเวียดนามเองยังงัดอ้างถึงการที่ไทยเป็นฐานให้ความช่วยเหลือ ซึ่งไม่ใช่แต่เฉพาะท่านประธานโฮจิมินห์ และยิ่งรวมถึงนักชาตินิยมรุ่นก่อนท่านโฮจิมินห์ เสียด้วยซ้ำไป สิ่งนี้น่าจะเป็นจุดที่หยิบยกขึ้นมาในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และพูดย้ำอยู่เสมอ อาจจะโชคดีด้วยซ้ำ เพราะไทยมีประวัติศาสตร์เชิงบวกที่จะนำเสนอในแง่ของความสัมพันธ์ ไม่ได้มีแค่ประวัติศาสตร์เชิงลบอย่างเดียวที่เวียดนามจะต้องมาบอกว่าไทยส่งทหารไปรบในเวียดนามใต้

หลังจากสงครามเวียดนามหรือสงครามอินโดจีนครั้งที่ 2 จบลง ไทยเปลี่ยนทิศทางในเรื่องของความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนามคือ เปิดพื้นที่ในการติดต่อกับฮานอยตั้งแต่ก่อน ค.ศ. 1975 ด้วยซ้ำ ซึ่งดิฉันเข้าใจว่านี่อาจจะจะเป็นวิสัยทัศน์ในการมองจากการทูตที่เป็นการทูตแบบแข็งกร้าวมาก ๆ อย่างสมัยช่วงสงครามเย็นที่แข็งกร้าวขึ้นสูงสุดจนถึงช่วง ค.ศ. 1967-1971 เป็นการเปิดพื้นที่ว่าแม้ว่าจะมีความแตกต่างทางด้านการเมืองการปกครอง แต่ตราบเท่าที่เวียดนามหรือทางจีนซึ่งเป็นอีกขั้วสังคมนิยม ไม่มาสร้างปัญหาภายในหรือไม่มาสนับสนุนที่ทำให้เกิดปัญหาภายใน ไทยสามารถคบได้

ส่วนที่สองคือ เรื่องของประวัติศาสตร์ที่ยังเล่าถึงในเวียดนามจนถึงปัจจุบัน ในกรณีของลาวกับกัมพูชา จะเห็นชัดเจนว่ามีหลายตำนานมาก ๆ ไม่ว่าจะ เป็นพระยาละแวก หรือเรื่องกรณีปราสาทพระวิหาร แต่กรณีเวียดนามจริง ๆ ไทยมีประวัติศาสตร์สงครามกับเวียดนาม แต่ดิฉันคิดว่าการจัดการประวัติศาสตร์ที่เป็นประวัติศาสตร์บาดแผลในแบบไทย - เวียดนาม อาจจะเป็นตัวเลือกที่น่าสนใจคือ เราทราบว่าเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ แต่วางมันลง เพราะนั่นคือประวัติศาสตร์ เรานำประวัติศาสตร์มาเป็นบทเรียนและสร้างความไว้วางใจ สร้างอนาคตร่วมกันดีกว่า ประวัติศาสตร์ที่ยังคงอยู่ในเวียดนามปัจจุบัน เรื่องแรกที่เขากล่าวถึงเราคือ พุดถึงเรื่องสมรภูมิเตียนชาง (Tien Giang) ในภาคใต้ของเวียดนามในช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 ที่สยามยกทัพไปช่วยของเชียงสี และพ่ายแพ้ให้แก่กองทัพเตยเซิน (Tây Sơn) ซึ่งมีการสร้างอนุสาวรีย์อยู่ที่นั่น ด้านในจะมีการพูดถึงเรื่องราวของสมรภูมิล่านี้ ว่าสยามถูกตีแตกอย่างไร แต่แน่นอนว่าไม่ได้มีประวัติศาสตร์แบบเป็นลักษณะของตำราเป็นเล่มอยู่ในพิพิธภัณฑ์แห่งนั้นเท่านั้น แต่มีการเล่าผ่านภาพโดยดึงคำคมจาก

พงศาวดารขึ้นมา คนไทยหลายคนอาจยังไม่ทราบว่าเคยมีเรื่องแบบนี้เกิดขึ้น แต่ดิฉันคิดว่าแม้กระทั่งคนเวียดนามปัจจุบันเองบางคนก็ยังไม่รู้จักเรื่องนี้ และไม่ได้เอาเรื่องนี้มาอ้างว่าเคยชนะไทย

อีกเรื่องหนึ่งจะเกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกที่ทำอยู่เรื่องไทยกับเวียดนามได้ช่วงสงครามเย็น คือ มีบทหนึ่งที่ดิฉันทำเกี่ยวกับเรื่องทหารไทยที่ไปสงครามในเวียดนามใต้ และไปสัมภาษณ์ในเชิงมานุษยวิทยาและประวัติศาสตร์ ได้ไปคุยกับคนในท้องถิ่นและยังเห็นว่ายังมีเรื่องราวของความเจ็บปวดของคนเวียดนามที่เป็นชาวบ้านไม่ว่าจะฝ่ายใดก็ตามซึ่งได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติภารกิจทางทหารนั้น มีแก่นรำลึกถึงผู้เสียชีวิต มีพิพิธภัณฑสถานที่พูดถึงการปะทะกันระหว่างทหารกับกองกำลังหรือชาวบ้านที่อยู่ในเวียดนามใต้ แต่ความน่าสนใจคือ นั่นคือประวัติศาสตร์ที่อยู่ตรงนั้น ไม่ได้หยิบยกขึ้นมาเพื่อทำให้บรรยากาศความสัมพันธ์ระหว่างไทย-เวียดนามเสียไป สิ่งที่ไทยอาจจะต้องคิดล่วงหน้าคือ ไทยรู้ตัวว่าเราเคยทำอะไรกับเพื่อนบ้าน ไทยควรยอมรับและอาจจะหาวิธีเยียวยาที่เหมาะสม ดิฉันคิดว่ากรณีของไทยกับเวียดนามเรื่องนี้อาจจะเป็นหนึ่งในเรื่องบาดแผล แต่ความน่าสนใจคือไม่ได้ยกขึ้นมาให้เป็นปัญหา

ไทยกับเวียดนามมีต้นทุนทางวัฒนธรรมและทางประวัติศาสตร์อยู่มาก มากกว่าปัญหาที่เป็นความสัมพันธ์หรือบาดแผลที่จะนำมาเป็นปัญหาระหว่างทางการทูตเสียด้วยซ้ำ กำลังสำคัญในการทูตภาคประชาชนคือ ชาวเวียดนามที่อยู่ในเมืองไทยหรือชาวเวียตเกียวกว (Viet Kieu) ดิฉันไม่ได้มีเชื้อสายเวียตเกียวกว และไม่ได้เกิดที่ภาคอีสาน หลาย ๆ ท่านอาจจะมีการประสบการณ์ในการที่เติบโตมาแล้วใช้ชีวิตท่ามกลางความเป็นพหุสังคมที่มีชาวเวียดนามหรือชาวเวียตเกียวกวอยู่ที่นี่ด้วย แต่สิ่งที่ดิฉันกำลังพูดถึงคือ ไทยกับเวียดนามแม้ว่าเมื่อก่อนเราจะกระทบกระทั่งกันในแง่ของอุดมการณ์ทางความคิดต่างกัน แต่เอาเข้าจริงพอช่วงหลังสงครามเรื่องเหล่านั้นมันหายไป สิ่งที่น่าอัศจรรย์ขึ้นมาคือ ต้นทุนวัฒนธรรมที่มีร่วมกัน มีการพัฒนาเส้นทางตามรอยท่านประธานโฮจิมินห์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งที่พิจิตรและอุดรธานี ซึ่งเป็นการลงทุนลงแรงของภาคประชาชนที่มาร่วมกัน เรามีบ้านลุงโฮที่จังหวัดนครพนม เราต้องยกความดีความชอบให้กลุ่มอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยนครพนม

ดิฉันคิดว่า partnership อีกรูปแบบหนึ่งที่จะสร้างได้คือ เราต้องให้น้ำหนัก ให้ความสำคัญแก่ผู้คนที่ใช้ชีวิตจริงอยู่ตรงชายแดน ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญในการสร้างความเป็นมิตร ความสัมพันธ์ที่จะเยียวยาความรู้สึกที่ไม่ดีในระดับรัฐกับรัฐ หรือประสบการณ์ หรือประวัติศาสตร์ที่สั่งสมมานานหลายปีได้ ต้นทุนทางวัฒนธรรมอีกอย่างคือ หอนาฬิกาที่นครพนม ตอนนี้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ใครไปนครพนมก็ต้องไปถ่ายรูป มีภาพยนตร์ที่ผู้กำกับเวียดนามทำเรื่อง “ลุงโฮในสยาม” เพราะฉะนั้นมันมีต้นทุนทางวัฒนธรรมมากมายที่ทำให้พัฒนาความสัมพันธ์ได้ มาจนถึงสวนมิตรภาพไทย-เวียดนามที่ขอนแก่น วัดเสาเดียวที่สร้างขึ้นและกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว กลายเป็นที่ที่ให้นักท่องเที่ยวหรือนักท่องเที่ยวได้มาเที่ยว นี่เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ทำให้ความสัมพันธ์ไทย - เวียดนามมีสุขภาพที่ดี (healthy)

ดิฉันเข้าใจว่าเราพูดถึงต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มี และต้นทุนทางประวัติศาสตร์ที่ไทยกับเวียดนามเลือกใช้ในการเดินความสัมพันธ์และการเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ได้อย่างน่าสนใจ แต่ในขณะเดียวกันเราพูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐ ดิฉันคิดว่าไทยกับเวียดนามไม่มีปัญหาเลยในตอนนี้ แล้วในภาคประชาชนเป็นอย่างไร ดิฉันไปเรียนที่เวียดนามครั้งแรกตอนปี 3 เมื่อ ค.ศ. 2002 ขณะนั้น ไม่มีคนไทยรู้จักเพลงเวียดนามเลย

ตัวเองก็ยังมีรู้สึกว่ามีสไตล์เพลงเวียดนามในตอนนั้นไม่ใช่ ไม่มีสไตล์พีบีร์ด Grammy RS เลย แต่ใน ค.ศ. 2022 เราจะเห็นคลื่นของคนไทยรุ่นใหม่หันไปฟัง V-pop และมาแปลงเป็นเพลงไทย แปลว่าแนวโน้มเริ่มเปลี่ยนเมื่อก่อนไทยไม่ได้สนใจเวียดนาม แต่ตอนนี้มองว่าเวียดนามเป็นคู่แข่ง มีความเจริญอย่างรวดเร็วและก้าวกระโดด การพัฒนาที่ไม่ได้พัฒนาแค่โครงสร้างพื้นฐาน แต่พัฒนาในทุกมิติ เรื่องของทรัพยากรมนุษย์หรือแม้กระทั่งเรื่องของผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมในสื่อทำให้เห็นได้ สิ่งนี้ก็เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่ดิฉันคิดว่าสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่มีสุขภาวะที่ดีที่สุด คือเรื่องของการใช้วัฒนธรรมป๊อป ใช้ภาคประชาชนเป็นตัวเดินเรื่องในการสร้างความสัมพันธ์และสร้าง partnership ระหว่างกัน ใช้เมืองคู่มือหรือเมืองคู่แข่งเป็นตัวเดินเรื่อง กรณีของเวียดนามมี แต่ดิฉันคิดว่าอาจจะยังเข้าไป หมายความว่า ความสัมพันธ์ระดับเมืองไม่ค่อยโตเท่าที่ควรจะต้องโต และที่สำคัญที่สุด จะเป็น partnership อย่างไรถ้าคนไทยยังมองคนเวียดนามเป็นคู่แข่ง partnership สามารถแข่งกันได้แต่ช่วยกันแข่งดีไหม ดิฉันเข้าใจว่าตอนนี้ไทย-เวียดนามเป็นฐานการผลิตที่สำคัญของภูมิภาค เวียดนามในเวลานี้ดึงดูดนักลงทุนได้มากแต่เป็นการรับจ้างผลิตเหมือนกัน เป็นไปได้ไหมที่ไทยกับเวียดนามที่มีศักยภาพ มีทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ความสามารถจะสร้างความชำนาญ (know how) สร้างความรู้ (knowledge) พยายามทำให้ตัวเองเป็นคนรับจ้างผลิตให้น้อยลง และพยายามพัฒนาให้ตัวเองสามารถสร้างอะไรขึ้นมาได้เอง นี่คือการท้าทาย หากไทยกับเวียดนามทำได้ จะสามารถถึงสมาชิกประเทศอื่นในอาเซียนที่เป็นประเทศพัฒนาแล้วมาช่วยเหลือในเรื่องนี้ได้ สิ่งนี้จึงจะเป็น partnership ที่ยั่งยืนแท้จริง

ดร. วลัย จรรย์ธรรม

ขอตั้งประเด็นกว้าง ๆ ให้อาจารย์แต่ละท่านแสดงความคิดเห็นอีกคนละ 5 นาที ก่อนที่จะตัดไปช่วงถาม-ตอบ เท่าที่ฟังมาอาจารย์ทั้ง 3 ท่าน มีการพูดถึงเรื่อง partnership เรื่องความเป็นหุ้นส่วนกัน เรื่องการพัฒนาร่วมกัน เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเมืองกับเมืองตามแนวชายแดน ชุมชน ประชาชน อยากให้อาจารย์แสดงความคิดเห็นว่าขณะนี้ เนื่องจากไทยมีระบบเศรษฐกิจและการปกครองแบบหนึ่ง กัมพูชา ลาว และเวียดนาม มีอีกระบบหนึ่ง แม้ว่าตอนนี้สงครามจะยุติไปแล้ว แต่ถ้าเราพิจารณาอย่างถี่ถ้วน ความเป็นตัวแทน (proxy) ยังมีอยู่ ยังมีบทบาทของมหาอำนาจที่ต้องการแข่งขันในภูมิภาคนี้ หรือไม่ต้องการเสียพื้นที่ อยากให้อาจารย์แลกเปลี่ยนในคำถามว่า 1. ประเทศเหล่านี้รู้สึกถึงการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจมากขึ้นแค่ไหน และคิดว่ากระทบต่อการที่ประเทศเหล่านี้จะมาพัฒนา partnership กับไทยมากขึ้นแค่ไหน 2. 3 ประเทศนี้มองไทยอย่างไร และเปลี่ยนไปจากยุคที่ยังทำสงครามอยู่กับยุคปัจจุบันหรือไม่ และ 3. ตอนนี้ไทยพูดถึงเรื่อง soft power ค่อนข้างมาก อาจจะโยงมากับเรื่อง public diplomacy หรือ cultural diplomacy อยากช่วยยกตัวอย่างว่าประเทศทั้ง 3 ประเทศนี้ คิดเหมือนไทยไหม มีการพูดถึงเรื่องนี้ไหม อย่างเช่นกัมพูชาจะอะไรเป็น soft power

อาจารย์ ดร. ธนเชษฐ วิสัยจร

เริ่มที่เรื่องมุมมองก่อน การจะบอกว่าใครมองใครเป็นพี่เป็นน้องระหว่างไทยกับลาว เป็นเรื่องที่ยากค่อนข้างอ่อนไหวมาก ๆ แม้กระทั่ง สปป. ลาว ยังไม่ใช่คำว่า “บ้านพี่เมืองน้อง” ที่ผ่านมาลาวใช้คำว่า “บ้านใกล้เสือนเคียง” ล่าสุดใช้คำว่า “ประเทศอ้อมข้าง” ผังกระทรวงการการพัวพันระหว่างประเทศบอกว่า เป็นประเทศอ้อมข้างจะกลาง ๆ มากกว่า ไม่มีคำว่าบ้านพี่เมืองน้อง คำว่า “พี่น้อง” ในภาษาลาวไม่ได้หมายความว่า เป็นพี่น้อง แต่มีความหมายว่าเป็นญาติกัน อันนี้เป็นประเด็นแรก และประเด็นที่สอง เรื่องมหาอำนาจที่เข้ามาบีบคั้น ผมคิดว่าในอนาคตจะทำงานวิจัยเรื่องนี้อย่างจริงจัง แต่จากการที่ยังไม่ได้ทำวิจัยแต่อยู่ในพื้นที่ และทบทวนวรรณกรรมในพื้นที่อื่นมาบ้าง อ่านงานวิจัยของอาจารย์ท่านอื่น ๆ อิทธิพลเงินในลาวทางตอนเหนือมีค่อนข้างสูง รวมไปถึงทางรถไฟที่ตัดผ่านมา และหลาย ๆ คนก็ไปลองขึ้นรถไฟ แล้วโพสต์ลงสื่ออวดกันทั้งคนไทยและคนลาว อันนี้เป็นภาพที่เราเห็นในสื่อกระแสหลักในเรื่องรถไฟของจีน จะมีภาพบางภาพที่ผมรู้สึกว่ามันไม่ค่อยเจอในหนังสือ ซึ่งเกิดขึ้นก่อนการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ผมเข้าลาวได้ค่อนข้างบ่อย ผมสังเกตว่าเขาบอกว่าอิทธิพลเงินเยอะจริงไหม เอาแค่มหาวิทยาลัยก่อนนะครับ ก่อนโควิดวันนั้นมีฟุตบอล Asian Cup ทีมชาติเวียดนามพบทีมชาติอิรัก ผมนอนในโรงแรมในเมืองปากเซ ผมนอนดูฟุตบอลอยู่ เวียดนามยิงเข้าสี่ประตูทั้งถนัดหมาย ผมคิดว่า คนที่นี้เป็นลาวเชื้อชาติเวียดนามที่มีอิทธิพลทางธุรกิจเงินในปากเซใช่หรือไม่ นี่เป็นประเด็นที่หนึ่ง

ประเด็นที่สอง ผมไปบรรยายที่มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาวและมหาวิทยาลัยจำปาสัก ผมเห็นการตั้งชื่อคณะดูแปลก ๆ ไปจากที่ตั้งโดกจะใช้ระบบฝรั่งเศส คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ แต่ทางใต้ไม่ใช่ ผมพยายามถามว่าเป็นแบบไหน คณะรัฐศาสตร์เขาใช้คำว่า Faculty of Administration ซึ่งผิดระบบการศึกษาของฝรั่งเศส ผมจึงสันนิษฐานว่าอาจเป็นระบบเวียดนามหรือไม่ ประเด็นนี้อาจจะมีการทำวิจัยเพิ่มขึ้นในอนาคตว่าเป็นอย่างไร นี่คือตัวอย่างเรื่องความเป็นตัวแทน ซึ่งก่อนโควิดยังไม่เห็นอิทธิพลเงินเท่าไร

ประเด็นที่สาม เรื่อง soft power ผมคิดว่านโยบายไม่ชัดเจน แต่เห็นกันหลาย ๆ ครั้งว่า เมืองชายแดนคนอีสานกับคนลาวมีความใกล้ชิดกันมาก สื่อบันเทิงเองอาจเป็นที่มาของ soft power ประเภทหนึ่ง ผมมองว่าคนอีสานกับคนลาวมีวัฒนธรรมการเสพสื่อบันเทิงที่คล้าย ๆ กัน เช่น ภาพยนตร์ เมื่อประมาณ 20 ปีที่แล้ว ช่วงนั้นมีหนังของคุณหม่า จ๊กม๊ก เรื่อง “แหยมยโสธร” คนอีสานดูอย่างไรก็ขำ ตูกับเพื่อนคนลาวก็เข้าไปพร้อมกัน ไปด้วยกันได้ แน่แน่นอนว่าสำเนียงไม่เหมือนกันแต่ใกล้เคียงกัน คำศัพท์บางคำไม่เหมือนกัน เพราะลาวจะมีคำหลายคำยืมของฝรั่งเศสมา แต่อารมณ์ขันกลับเหมือนกัน ต่างจากที่ผมดูหนังเรื่องนี้กับเพื่อนกรุงเทพฯ เพื่อนคนกรุงเทพฯ ดูต้องอ่าน subtitle ระหว่างที่เขาอ่าน subtitle ผมเข้าไปแล้ว แต่เขาต้องคิดนิดหนึ่ง พอคิดแล้วก็ไม่ขำแล้ว อารมณ์ขันเป็นเรื่องของจังหวะเวลา จังหวะเวลาไม่ได้ soft power จึงไม่มา แต่คนลาวเข้าไปพร้อมกัน กอดคอกันขำ ผมกับพี่น้องริมน้ำโขงเข้าไปด้วยกันได้

อีกเรื่องคือดนตรี เป็นเรื่องน่าแปลกใจว่า คนลาวในหลาย ๆ ครอบครัวยังคงได้จัดงานแต่งงาน อยากชวนทุกท่านคิดว่า ถ้ามหาเศรษฐีในกรุงเทพฯ จัดงานแต่งงาน เพลงงานแต่งจะต้องเป็นเพลงแบบไหน ต้องป๊อบหน่อยใช่ไหม แต่เศรษฐีปากเซที่ผมไปร่วมงานเปิดจินตหรา พูนลาภ ผมเลยมองว่า soft power รับรู้

ได้ใกล้เคียงกันถ้าเป็นเมืองชายแดน คนไทยเสพเหมือนฝั่งลาว ลูกศิษย์ผมจะมี net idol ที่เขาติดตาม ปรากฏว่าเป็นคนเดียวกันกับฝั่งลาวคือ สาวพอนกับบ่าวแม็ก สาวพอนเป็นผู้หญิงชาวบ้านอยู่ในแขวงสะหวันนะเขตที่ไลฟ์ถ่ายทอดชีวิตประจำวัน สิ่งนี้อาจเป็น soft power ในทางวัฒนธรรม ซึ่งคนฝั่งอีสานเสพวัฒนธรรมเดียวกันกับฝั่งลาว เป็นจุดยืนยันว่าคนในแถบชายแดน เมืองที่ติดกันหรือเมืองคู่แฝด สามารถรับรู้หรือรู้สึกถึง soft power ด้วยกันได้ นี่คือพื้นฐานของ partnership เมืองสองฝั่งโขง มีแนวโน้มสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ และถ้าสนับสนุนให้ถูกที่ถูกทาง บวกกับเรื่องการท่องเที่ยวเข้าไป บวกเรื่องบริการสาธารณสุขและความงาม บวกเรื่องสื่อบันเทิงไทย ผมว่ามีโอกาสสูงมาก

ดร. คัทลียา เหลี่ยมดี

จากคำถามที่ได้มาในส่วนของวิทยานิพนธ์ของตัวเองที่เขียนไปเรื่องความเป็นตัวแทนหรือ proxy ที่จริงต้องการนำเสนอว่า ชื่อสงครามเห็นอยู่แล้วว่าอินโดจีน อินโดจีนมาจากการเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสมาก่อน เพราะฉะนั้นการต่อสู้หรือความขัดแย้งต่าง ๆ นอกจากจะมีอิทธิพลของชาติมหาอำนาจในช่วงสงครามเย็นแล้วยังเป็นความต้องการที่จะปลดแอกหรือต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในประเทศที่เพิ่งเกิดใหม่ด้วยเช่นเดียวกัน ในกัมพูชาจะเห็นชัดเจนว่าชาติใดเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดมาโดยตลอด ซึ่งคือจีน ดังที่กล่าวถึงไปในประเด็นเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษสีหนุวิลล์และคาสีโน จะเห็นการเปลี่ยนผ่าน อย่างคาสีโนชายแดนที่เคยเป็นการร่วมทุนกันหรือเป็นฝ่ายของนักธุรกิจกัมพูชาเองที่ลงทุน ตอนนี้มีการขายกิจการให้จีนไปแล้วพอสมควร จึงอาจจะต้องมองส่วนนี้ว่า การที่คนไทยอยากไปทำงานคงไม่ใช่อำนาจรัฐของจีน เป็นเพียงกลุ่มธุรกิจหนึ่ง ยังมีหลายตัวแสดงที่ต้องพิจารณา ถ้ามองว่ากระทบกับการสร้าง partnership ของไทยหรือไม่ มีครั้งหนึ่งเคยไปเสวนาและมีคนถามว่าเราจำเป็นที่จะต้องอิงกับมหาอำนาจฝั่งใดฝั่งหนึ่งหรือไม่ และมีคนพยายามจะเค้นว่าเราต้องเลือกว่าจะอยู่กับใคร ตอนนั้นรู้สึกว่าการที่เราต้องเลือก เราเป็นประเทศไทย เราอยู่ตรงนี้ เราเป็นเพื่อนบ้านของกัมพูชา ลาว และเวียดนามอยู่แล้ว ทำไมเราจะนำเสนอความเป็นเพื่อนบ้านในรูปแบบกายภาพไม่ได้ เป็นเรื่องที่ต้องรู้ว่าเขาใกล้ชิดกับใคร แต่ไม่อยากให้บทบาทของมหาอำนาจในประเทศเพื่อนบ้านเรามาเป็นตัวกำหนดขนาดนั้น ไทยสามารถกำหนดแนวทางของตัวเองได้

อีกเรื่องหนึ่งก็คือ soft power ดังที่กล่าวไปในช่วงแรกแล้วว่า soft power ที่พูดถึงเป็นเรื่องวัฒนธรรม ถ้ากัมพูชาขายหรือนำเสนออะไรก็ตามคงจะมีดราม่าตามมาอีก ในเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมนี้เป็นสิ่งที่มีร่วมกันมานานแล้ว หรือแม้กระทั่งช่วงเขมรแดง คนไทยคนเขมรเรียนนาฏศิลป์ด้วยกันในค่ายอพยพ มีการแลกเปลี่ยนกันมาโดยตลอด แต่สาธารณชนไม่ค่อยทราบรายละเอียดว่ามีการแลกเปลี่ยน และโจทย์ของการทำ soft power ไม่ใช่เขาจะขายอะไร แต่เราจะทำอย่างไรให้การขายของเขาไม่กระทบความสัมพันธ์ คงไม่ไปถึงระดับของการสู้รบกัน แต่จะเกิดความไม่ไว้วางใจ (distrust) กันไปเรื่อย ๆ เพราะไม่สามารถมองให้ตรงกันได้ ส่วนนี้อาจจะเป็นหน้าที่ของนักวิชาการที่ต้องศึกษาว่าจะหาทางอย่างไรที่จะทำให้คุยกันได้ และยอมรับการมีอยู่ร่วมกันได้มากกว่านี้

ดร. วัลยา จรรย์ธรรม

ตามแนวชายแดนนอกจากคาสีโนแล้ว อาจารย์คิดว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมหรือการค้าแบบอื่นร่วมกันสามารถเกิดขึ้นได้หรือไม่ระหว่างไทยกับกัมพูชา

ดร. คัทลียา เหลี่ยมดี

อาจไม่ใช่เชิงอุตสาหกรรม แต่เป็นเรื่องของการเดินทางข้ามแดน การท่องเที่ยว เพราะก่อนโควิด กระทบเบียดกันกัมพูชาข้ามแดนมากันมาก หลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนเห็นได้ชัดเจนมาก ซึ่งจริง ๆ มีผลกระทบต่อไทยมากเช่นกัน เมื่อเขาขับรถกันมาเองเยอะ ชาวบ้านที่ขับรถรับ-ส่งหรือมอเตอร์ไซค์รับจ้าง มีรายได้ลดลง แต่ภาคบริการที่ได้รับประโยชน์ค่อนข้างชัดเจนคือสาธารณสุขและการรักษาพยาบาล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มรกตวงศ์ ภูมิพลับ

ในส่วนของเวียดนามถ้าพูดถึงบทบาทของมหาอำนาจ ดิฉันคิดว่าตอนนี้ความน่ากังวลใจน่าจะเป็นเรื่องของปัญหาทะเลจีนใต้หากปะทุขึ้น การต่างประเทศของไทย รัฐบาลของไทยจะแสดงความใกล้ชิดกับมหาอำนาจใด จะสร้างสมดุลอย่างไร อาจจะได้ไม่มีผลกระทบกระทั่งรุนแรง แต่จะส่งผลถึงการวางท่าที มุมมองของเวียดนามที่มีต่อไทย เพราะปัญหาในทะเลตะวันออกเป็นเรื่องที่ใหญ่มากของเวียดนามในทุก ๆ ภาคส่วน ดิฉันเขียนบทความเกี่ยวกับเรื่องทะเลตะวันออก และเรื่องการเป็นชาตินิยม เพราะฉะนั้นจะเห็นว่ามาทั้งในรูปแบบการปลูกฝังภายในประเทศของเวียดนามเองตั้งแต่ในระดับเด็กเล็ก ๆ ทั้งในหลักสูตรกระทรวงการศึกษา และในภาคประชาสังคม มีการดูที่ปลูกฝังให้คนเวียดนามยึดมั่นในเรื่องสมบัติแห่งชาติ เรื่องทะเลตะวันออกเมื่อใดก็ตามที่ปัญหาทะเลจีนใต้/ทะเลตะวันออกปะทุขึ้น ไทยจะต้องตระหนัก วางท่าที ดิฉันมีบ่งอาจที่จะแนะนำกระทรวงการต่างประเทศ แต่ว่าอยากจะลองตั้งคำถามในจุดเล็ก ๆ เท่าที่เห็นว่านี่อาจเป็นประเด็นอ่อนไหวที่ทำให้ไทยต้องวางตัวหรือกำหนดท่าทีทางการทูตหรือไม่

ประเด็นที่สอง เวียดนามมองไทยอย่างไร ยังมองไทยเหมือนเดิมหรือไม่ อยากให้ทุกท่านลองไปดู Facebook ต่าง ๆ ที่เมื่อไหร่ก็ตามที่มีฟุตบอลอาเซียนแข่งขัน หรือวอลเลย์บอลแข่งขัน หรือประกวดนางงาม จะเห็นสารพัดตำรา มา เพราะคนเวียดนามถือเรื่องฟุตบอลเป็นเรื่องชาตินิยม เขาารู้สึกว่าชนะประเทศอื่นได้ไม่สะใจเท่าชนะไทย ที่พูดได้เพราะตอนที่อยู่นครโฮจิมินห์ก่อนโควิดระบาด มีฟุตบอลไทยกับเวียดนาม ต้องแก่งแย่งพูดภาษาเวียดนาม เพราะเพื่อนบ้านเต็มถนนไปหมด และเพื่อนเวียดนามเดินมาถามว่าเชียร์ใคร เราจึงตอบไปว่า “ใครก็ได้ เป็นเพื่อนกัน” แม้จะเป็นแค่เรื่องของการแสดงความคิดเห็นที่อยู่ใน Facebook เท่านั้น คนไทยเองน่าสนใจมาก ใช้ Google Translate แปลภาษาที่พวก Youtuber แสดงความคิดเห็นเป็นเห็นภาษาเวียดนามมาแปลว่าแฟนบอลเวียดนามพูดถึงไทยอย่างไร เป็นการสะท้อนความเห็นว่าคุณในสังคมของเวียดนามคิดถึงไทยอย่างไร

ดร. คัทลียา เหลี่ยมดี

กัมพูชาจะเป็นเจ้าภาพซีเกมส์ในปี 2023 จะได้พบปัญหาอะไรแบบนี้แน่นอน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มรกตวงศ์ ภูมิพลับ

ประเด็นที่สาม เรื่อง soft power ดิฉันอยากจะไปไกลกว่าอินโดจีนกับไทย เรื่องวัฒนธรรมร่วม (shared culture) ไม่ได้มีปัญหาแค่เรื่องโซนไทยกับกัมพูชา กำลังกลายเป็นปัญหาของอาเซียน เพราะไม่ได้มีแค่ไทยกับกัมพูชาที่อ้างสิทธิความเป็นเจ้าของ แต่สิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซียล้วนอ้างเช่นกัน แต่สิ่งหนึ่งที่ทุกคนลืมน่าจะมีร่วมกันคือ เราก่อตั้งประชาคมอาเซียนร่วมกัน เราลืมไปว่าควรจะมาคุยกันเรื่อง shared culture จะทำอะไรให้สิ่งที่มีกลายเป็นผลผลิตที่สร้างมูลค่าให้อาเซียนร่วมกันได้ เป็นไปได้ไหมที่จะสร้างมรดกร่วมของอาเซียน สร้างเส้นทางท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้คนในชุมชน ซึ่งต้องอาศัยการลงทุนและสร้างให้เกิดขึ้นจริง ให้ประชาชนรู้สึกว่าจะจับต้องได้ ดังนั้นต้องไม่ทะเลาะกันเรื่องใครเป็นเจ้าของ ในเมื่อเราได้เปลี่ยน Battlefield เป็น Marketplace แล้ว กำลังคิดที่จะเปลี่ยน Marketplace ให้เป็น Partnership ทำไม่ไทยไม่เป็นหัวหอกผลักดันเรื่องการสร้างสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีมูลค่า มองให้ไกลกว่าแค่ความเป็นไทย เวียดนาม กัมพูชา และลาว อีกเรื่องคือ หากพิจารณาเฉพาะของกรณีเวียดนามกับไทยในเรื่องวัฒนธรรมป๊อป วัยรุ่นเวียดนามเป็นแฟนคลับละครไทยจำนวนมาก ในช่วง ค.ศ. 2013-2014 ซีรีส์เรื่องฮอริโมนโด่งดังมากในเวียดนาม ไทยมีฐานแฟนคลับ T-pop ค่อนข้างหนาแน่นในเวียดนาม

ดร. วัลยา จริยธรรม

ถามเกี่ยวกับกัมพูชา ฮุน เซนอยู่ในอำนาจมานาน อาจารย์คิดว่าในอนาคต กัมพูชาจะมีอะไรที่เปลี่ยนแปลงหรือพลิกไปอีกหรือไม่

ดร. คัทลียา เหลี่ยมดี

อยู่ที่ใครจะขึ้นมาเป็นผู้นำคนถัดไป ซึ่งจะมีเลือกตั้งในปีหน้า แต่เท่าที่ทราบ ฮุน เซนพยายามที่จะส่งต่อให้ลูกชาย (ฮุน มาเนต) แต่ต้องพิจารณาอีกว่า การเลือกตั้งในปีหน้าจะมีการขีดขวางพรรคฝ่ายค้านมากน้อยแค่ไหน เหมือนที่เกิดขึ้นในช่วง ค.ศ. 2018 หรือไม่ ว่ามีการใช้คดีความในการยับยั้งไม่ให้มีการแข่งขัน มองไปอีก 10 ปี หากไม่ผิดความคาดหมาย ฮุน เซนคงจะสืบทอดอำนาจต่อไป และยังคงอยู่ใกล้ชิดกับลูกชาย หน้า Facebook ของทั้ง ฮุน เซน และลูกชายค่อนข้างนำเสนอชีวิตส่วนตัวให้ประชาชนรับทราบพอสมควร จึงไม่อาจสรุปได้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอะไรมาก ขึ้นอยู่กับประชาชนด้วยว่าจะสามารถแสดงออกได้มากน้อยแค่ไหน ด้วยลักษณะการจัดการของรัฐกัมพูชาเอง และดังที่กล่าวไปเรื่อง care and repair รุ่นปัจจุบันเป็นรุ่นหลังสงครามเหมือนกัน ไม่ใช่แค่ชาวยุโรปที่พ่อแม่ไม่เล่าให้ลูกฟัง ฝั่งกัมพูชาก็ไม่ได้เล่าเช่นเดียวกัน ประเด็นเรื่องความเจ็บปวดในยุคสงครามดำเนินไปด้วยความเงียบงัน อยู่ลึกถึงระดับจิตใจมากเกินกว่าที่จะมาทำความเข้าใจว่าประเทศเราผ่านสงครามมา ไม่ได้อยากรื้อฟื้น แต่เป็นปม แน่นนอนว่าการเกิด year zero ก็คือ

set zero ประเทศ ซึ่งทำให้ประเทศก้าวไปได้ช้า ได้ไม่เท่ากับฝั่งไทย เลยยังมองไม่ค่อยเห็นมาก ทั้งเวียดนาม ลาว และกัมพูชาเสฟสื่อไทย ทั้งสื่อบันเทิงและสื่อการเมือง เขาเข้าใจสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในประเทศไทย เช่นเดียวกัน แต่ถามว่าเราติดตามการเมืองของฝั่งเพื่อนบ้านมากน้อยแค่ไหน เรารู้จักนักการเมืองของเวียดนาม ลาว และกัมพูชามากน้อยแค่ไหน ฮุน เซน รู้จักนักการเมืองไทยทุกคน ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ต้องศึกษากันอีกพอสมควร

ดร. อนุสรณ์ ชินวรรโณ

ผมมี 2-3 ความเห็น เพราะฟังที่อาจารย์พูดมาแล้วนึกขึ้นได้ เป็นเรื่องทีคนในกระทรวงฯ ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับเพื่อนบ้านจะรู้สึกได้ถึงประเด็นเหล่านี้ตลอดเวลา

ประเด็นที่หนึ่ง เราไม่ได้รู้จักเพื่อนบ้านจริง ๆ ไม่ค่อยได้สนใจ ซึ่งผมไม่แน่ใจว่าสิ่งนี้เป็นจุดอ่อนของอะไร อาจจะเป็นเรื่องของภาคการศึกษา เรื่องของสื่อ เรื่องของอะไรต่าง ๆ แต่เราไม่รู้จักเพื่อนบ้านเราจริง อย่างเช่นที่อาจารย์ว่า นักการเมืองลาวมีใครบ้าง อาจจะรู้จักแค่นายกรัฐมนตรี กัมพูชาก็เหมือนกัน ยิ่งเรื่องเวียดนาม คนไทยยังไม่รู้จัก

ประเด็นที่สอง นอกจากเราไม่รู้จักเพื่อนบ้านเราจริงแล้ว เราชอบเหมารวม ซึ่งความจริงแล้วประเทศเพื่อนบ้านของเรา เขามีความแตกต่าง เหมือนบ้านเรามี 4 ภาค คนเหนือ อีสาน ใต้ และกลาง ไม่เหมือนกัน แต่เวลาเราพูดถึงคนลาว เราเหมารวมคนลาวหมดทั้งประเทศ ทั้งที่ลาวเหนือ ลาวใต้ ลาวกลางไม่เหมือนกัน มีวัฒนธรรมถิ่น ภาษาถิ่นอะไรต่าง ๆ เวียดนามก็เหมือนกัน ผมเคยอยู่เวียดนาม ผมเห็นชัดเจนเลยว่าคนเหนือและคนใต้ต่างกันมากเหมือนคนละชาติ สิ่งเหล่านี้ผมคิดว่ามันเป็นพื้นฐานที่ทำให้เราไม่เข้าใจเพื่อนบ้าน และไม่สนใจเพื่อนบ้าน

ประเด็นที่ 3 ซึ่งผมขอสรุปจากที่อาจารย์พูด เพราะเป็นปัญหาจริงคือ เรื่องของการที่เรามีความแตกต่างระหว่างผู้กำหนดนโยบายกับคนในพื้นที่ ช่องว่างตรงนี้มีมาจากความไม่เข้าใจ เรื่องของการที่เราไม่มีข้อมูลหรือเราไม่รู้ว่าคนในพื้นที่ทำอะไรอยู่ บางทีเราขาดตรงนี้ไป เช่น นโยบายเรื่องบ้านใกล้เรือนเคียงหรือบ้านพี่เมืองน้อง จะเรียกอะไรก็แล้วแต่ ต่างชาติเรียกว่า “Sister City” เห็นชัดเจนว่า ส่วนกลางกำหนดนโยบายทำเรื่องพวกนี้มี ทั้งกระทรวงมหาดไทย กระทรวงการต่างประเทศ แต่ไม่ลงไปถึงคนในท้องถิ่น ท้องถิ่นอยากจะทำอะไรก็ไม่ได้ ขึ้นมาถึงส่วนกลาง ส่วนกลางกำหนดไปตามรูปแบบของการทำความตกลงบ้านพี่เมืองน้อง ผู้ใหญ่ไปเจรจาตกลงกันว่าเมืองแฝด แต่ไม่ได้ถามคนในพื้นที่ว่าทำแล้วเขาอยากจะทำอะไร เพราะฉะนั้นบางทีของพวกนี้ผมคิดว่ามันมีความไม่เชื่อมโยงระหว่างจุดต่าง ๆ ทั้งภาคการศึกษา ภาคสื่อ ภาคอะไรต่าง ๆ ที่ทำให้ความเข้าใจของเรา กับเพื่อนบ้านไม่พอเพียงหรือไม่เพียงพอที่จะนำไปสู่การกำหนดนโยบายที่มีคุณภาพ

เอกอัครราชทูตรัชชชุตติ ภัคดี

อดีตเอกอัครราชทูต ณ กรุงพนมเปญ

ผมเป็นข้าราชการบำนาญกระทรวงการต่างประเทศ เคยไปทำงานอยู่ที่เวียงจันทน์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 - 2537 เมื่อพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เสด็จฯ ทรงเปิดสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งแรก ผมเป็นเจ้าหน้าที่พิธี

ในขณะนั้น เวลานี้มีหลายสะพานมากขึ้น นี่เป็นส่วนหนึ่งของ partnership ที่เรากำลังพูดถึงในวันนี้หรือไม่ ผมคิดว่าน่าจะเป็น partnership ในเชิงกายภาพ ข้ามไปมาหาสู่กันสะดวกขึ้น เมื่อก่อนผมข้ามเรือแม่น้ำโขงจะกลัวจมน้ำมาก เวลาที่เราอยู่สถานทูตตอนที่ยังไม่มีสะพาน เวลานี้ไปมาสะดวก สะพานหลายแห่งทั้งเหนือจรดใต้นั้นเป็น partnership

อยากจะขอเรียนถามอาจารย์ เรามีแม่น้ำโขงที่เป็นเขตแดนระหว่างไทยกับลาว เราจะทำให้เป็นแม่น้ำของ partnership ท่านอาจารย์คิดว่ามีวิธีใดเสนอให้ทั้ง 2 ประเทศได้มีส่วนร่วมเกี่ยวกับการใช้แม่น้ำโขงที่เป็นรูปธรรมและมีความสุขด้วยกัน ตัวอย่างเช่นเมื่อก่อนผมไปเสวนากับจังหวัดตามแนวชายแดน มีอาจารย์เสนอว่าต่อไปในแม่น้ำโขงจะมีเรือท่องเที่ยวของไทยและลาวลงไปด้วย หรือว่าการประมงที่ชาวบ้านทำด้วยกันเราจะส่งเสริมร่วมกันได้ไหม และส่งเสริมอย่างไร หรือจะไปในกรอบของ MRC (Mekong River Commission) หรือคณะกรรมการการระหว่างประเทศแม่น้ำโขง หรือจะเป็นทวิภาคี (bilateral) อยากให้อาจารย์ลองกรุณาเสนอ

อาจารย์ ดร. ธนเชษฐ วิสัยจร

สิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว แต่อาจจะยังไม่ได้มีการนำเสนอออกสื่อคือ นอกจากสะพานมิตรภาพซึ่งกำลังมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ยังมีด่านข้ามแดนถาวรที่เป็นพื้นแผ่นดินที่ช่องเม็ก และยังมีด่านวัฒนธรรมอีกหลายจุด แม้กระทั่งโขงเจียมที่ไม่มีสะพานยังมีด่านที่หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นจัดข้าม หรือที่อุบลราชธานีที่เป็นด่านแผ่นดินที่ช่องตาอุ ถ้าถามว่าจะทำอะไรได้บ้างในด้านการประมงหรือจะมีการใช้แม่น้ำโขงร่วมกันได้อย่างไร ตามแต่ละอำเภอมีย่านข้ามอยู่แล้ว หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นอาจจะต้องเผยแพร่ให้มีการรับรู้กันในวงกว้างมากขึ้นว่ามีการข้ามแดนจากฝั่งไทยไปลาวได้วันไหนบ้าง และฝั่งลาวมาไทยได้วันไหนบ้าง เวลาที่โขงเจียม อำเภอบ้านด่านกับชนะสมบุญเพิ่งกลับมาเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อประมาณ 2-3 สัปดาห์ที่แล้ว มีเจ้าหน้าที่ฝั่งลาวเข้ามาร่วมพิธีเปิดฝั่งบ้านด่านโขงเจียม

ส่วนการทำประมงร่วมกัน เรื่องการใช้เรือ ผมจะยกตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลักในงานวิจัยของผม คือครอบครัวครอบครัวหนึ่งที่เคยเป็นคนลาว 2 สัญชาติ (เป็นคนลาวและเป็นคนไทย) เกิดที่ปากเซ แต่มีบัตรไทยด้วย ภายหลังถูกถอดสัญชาติลาวออกไป จึงเหลือสัญชาติไทยเพียงสัญชาติเดียว ภรรยาเป็นคนไร้สัญชาติ แต่ลูกมีสัญชาติไทย จะมีครอบครัวแบบนี้ทำงานขับเรือรับ-ส่งอยู่บริเวณทำน้ำตลอดตามแนวชายแดนไทย-ลาว เราจะต่อยอดอย่างไรให้ออกผลทางด้านการท่องเที่ยว จะสามารถเป็นไปได้อย่างไร ผมเข้าใจว่าที่ไม่สามารถพูดดังได้เพราะการข้ามพรมแดนที่ว่าไม่ได้ผ่านกระบวนการตรวจคนเข้าเมือง ไม่มีการทำหนังสือผ่านแดน (border pass) ผมข้ามไปเสียค่าเหยียบแผ่นดิน 10 บาท ช่วงหลังผมอยู่กับพี่แดงที่เป็นคนขับเรือ ผมกินข้าวและนอนพักบ้านเขา พอผมไปฝั่งลาว เมื่อพี่น้องฝั่งลาวเห็นแล้วไม่เก็บเงินแล้วเพราะจำผมได้ สิ่งนี้หรือเปล่าที่ทำให้เราไม่สามารถโฆษณาสิ่งที่มีอยู่แล้วได้ เพราะเรื่องนี้ผิดกฎหมาย (illegal) ถึงจะผิดกฎหมายแต่ชอบธรรม และปฏิบัติกันอยู่เป็นประจำในบริเวณชายแดน จะทำอย่างไรให้สิ่งที่มีประโยชน์แต่อาจไม่ถูกต้องตามกฎหมายสามารถยอมรับได้ ไม่ได้ยอมรับได้เฉพาะในท้องถิ่น สิ่งนี้จะทำให้ partnership แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นในอนาคต ไม่ต้อง

พูดถึงเรื่องการหาปลาในแม่น้ำโขง เพราะหาด้วยกันอยู่แล้ว ชาวบ้านฝั่งลาวมาหาปลาและมาขายในตลาด ฝั่งไทย รวมถึงของป่า และของอื่น ๆ

รองศาสตราจารย์ ดร. ธโรธร ตูทองคำ

สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ปกติเราใช้รัฐเป็นตัวตั้งในการอธิบายและกำหนดนโยบายทั้งหลาย ถ้าเรามองในมุมกลับ รัฐจะมอง ส่วนบนและกำหนดนโยบายในลักษณะที่เป็น top-down ถ้าเรามองมุมกลับโดยนำจิ๊กซอว์เล็ก ๆ น้อย ๆ ตามแนวชายแดนมาต่อโดยปรับมิติทางการเมืองคือรัฐมาเป็นมิติทางด้านสังคมเป็นตัวตั้ง และเอามิติด้านสังคม เหล่านี้ คือ คนตัวเล็กตัวน้อยจากในพื้นที่ ซึ่งมีหลายมิติ เช่น เชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ กีฬา และอื่น ๆ มาต่อ เป็นจิ๊กซอว์เป็นภาพรวมตามแนวคิดของ Joseph S. Nye ที่พูดถึงเรื่อง soft power ที่เน้นในเรื่องผลลัพธ์ และกำหนดย้อนกลับมาจากเดิมที่รัฐเป็นตัวกำหนดมาเป็นภาคประชาสังคม โดยมี think tank เป็นตัวเชื่อม แล้วย้อนกลับขึ้นมาเป็น public policy from below เราอาจจะเห็นภาพรวมในแง่ของการกำหนดนโยบาย ต่างประเทศ ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับประเทศไทยอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่มีความพลิกผัน ดังนั้น ถ้าเราใช้มิติทาง สังคมแล้วย้อนกลับมาเชื่อมกับนโยบาย มองการกำหนดนโยบายต่าง ๆ เป็นภาพรวม ซึ่งคงไม่ใช่เฉพาะ ข้าราชการของกระทรวงการต่างประเทศ แต่อาจจะต้องหมายถึงเป็นภาพรวมที่เกี่ยวข้องกับหลายกระทรวง เช่น สมช. กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพาณิชย์ เป็นต้น จะได้ประโยชน์อย่างมหาศาล ท่านทูตทั้งหลายที่ เกษียณอายุราชการ น่าเสียดายที่หลายท่านไม่ได้เขียนหนังสือ ผมอยากให้เขียนหนังสือ เพราะสมัยเด็กตอน ประมาณ พ.ศ. 2520 ได้อ่านหนังสือสรณภรณ์คลาสสิกมาก อยากให้ถ่ายทอดออกมาแบบนี้ และคนรุ่นหลัง จะได้เรียนรู้และถ่ายทอดต่อไป

คุณวิมล ปั่นคง

ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและส่งเสริมการวิจัย สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (องค์การมหาชน)

ผมทำวิจัย 2 เรื่อง คือ 1. เรื่องของ cross-border e-commerce ระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน กับ 2. เรื่องของ มาตรการทางการค้าที่มีใช้ภาษีหรือ NTMs ระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งได้พยายามลงพื้นที่ต่างจังหวัด สิ่งสำคัญ ที่ได้ค้นพบคือ คนในพื้นที่มีกิจกรรมจำนวนมาก มีความร่วมมือที่ดีระหว่างเพื่อนบ้าน แต่ผมอยากเสนอว่ากลไก ของราชการในพื้นที่ชายแดนไม่เหมาะกับการตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของเพื่อนบ้าน สิ่งที่เอกชนบ่นมากคือ ผู้ว่าฯ เปลี่ยนเกือบทุก 1 ปี แต่ฝั่งลาว เจ้าแขวงอยู่เป็น 10 ปี ความต่อเนื่อง ความสอดคล้อง การสะสมองค์ ความรู้มีมากกว่าฝั่งไทย เอกชนบ่นมากกว่าทำแผนกันทุกปี แต่ยังไม่ได้ใช้ก็ต้องเปลี่ยนผู้ว่าฯ ใหม่เสียแล้ว ไม่ว่าจะ เป็นลาว เวียดนาม หรือกัมพูชา ต่างพยายามที่จะกระจายอำนาจ (decentralize) สร้างกิจกรรมในเชิงพื้นที่ มากขึ้น ผู้ว่าฯ จึงมีบทบาทมาก และเงินเข้ามามีบทบาทด้านการลงทุนสูงมาก สิ่งที่ผมสรุปได้คือ ไทยไม่ค่อยรู้ว่า อีกฝั่งทำอะไร เอกชนจะรู้ค่อนข้างมาก แต่ราชการจะไม่ค่อยรู้ รู้แต่ว่าต้องการอะไร แต่ไม่รู้ว่าเกิดอะไรขึ้นในอีกฝั่ง

ดังนั้นผมอยากเห็นเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศที่ประจำอยู่จังหวัดชายแดนเป็นทูตชายแดนที่มีข้อมูล และมีความต่อเนื่อง โดยเฉพาะเรื่องนโยบายของเขา เวลาผมไปในพื้นที่ชายแดนและได้คุยกับเจ้าหน้าที่ราชการ เหมือนคุยในกรุงเทพฯ เพราะเจ้าหน้าที่ไม่รู้พื้นที่ในเชิงลึก ดังนั้นสิ่งนี้คือปัญหาใหญ่มากที่เราจะไม่สามารถ ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของเพื่อนบ้านได้ เรารู้ว่าเพื่อนบ้านมี NTMs แต่เราไม่รู้ว่าเพื่อนบ้านมองไทยอย่างไร และไทยควรใช้ NTMs ในลักษณะใดบ้าง ซึ่งผมคิดว่าเราใช้ NTMs ค่อนข้างมาก แต่เราจะบ่นว่าทางกัมพูชา และลาวก็ใช้ ซึ่งนี่คือมุมมองของเรา เพราะฉะนั้นนี่คือปัญหาใหญ่มากที่เราไม่มีข้อมูลเพื่อนบ้าน และการทำงานของ กระทรวงมหาดไทย ผมคิดว่าเขาเก่งเรื่องความมั่นคง เรื่องการศึกษา เรื่องเศรษฐกิจอยู่ในส่วนของกระทรวง พาณิชยกรรม ซึ่งกระทรวงพาณิชย์ยังไม่ได้ครอบคลุมทั้งหมด จะดูในบางเรื่องเท่านั้น ดังนั้นความต่อเนื่องในการ สะสมข้อมูลแทบไม่มี เพราะฉะนั้นถ้าจังหวัดชายแดนมีกระทรวงการต่างประเทศอยู่ แล้วทำเป็นศูนย์ข้อมูล เชื่อมความร่วมมือ ผมเชื่อว่าไทยจะมีโอกาสได้เปรียบมาก และความต่อเนื่องจะเกิดขึ้น และจะทำให้เราได้ โอกาสจากการเติบโตของเพื่อนบ้าน ในขณะที่สร้างสมดุลในเรื่องของการศึกษา เรื่องเศรษฐกิจ และเรื่องสังคม วัฒนธรรมไปด้วยกัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มรกตวงศ์ ภูมิพลัม

อยากเสริมท่านทูตอนุสนธิ์ จริง ๆ ทั้ง 2 เรื่องเป็นเรื่องเดียวกัน ว่าทำไมความรู้เราถึงไม่ไปไหน ในฐานะ ที่สอนวิชา Introduction to ASEAN ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มา 10 ปี ปัญหาหนึ่งที่พบคือ นักเรียนที่จบ มัธยมศึกษาจากทั่วประเทศ (ในธรรมศาสตร์) รู้จักแต่ดอกไม้ประจำชาติ สัตว์ประจำชาติ ซึ่งไม่มีอะไรพ้นจาก Wikipedia เลย ปัญหานี้น่าจะเป็นมะเร็งในทุกภาคส่วน ถ้าเรากลับไปดูในระดับนโยบายตั้งแต่กระทรวงศึกษาธิการ ที่ให้โรงเรียนแปะธงประจำชาติของสมาชิกอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ สิ่งนี้ถือว่าเราเป็นประชาคมอาเซียนแล้ว เป็นความรู้ฉาบฉวย ความรู้ไม่มีอะไรที่เสียหาย เพียงแต่ความรู้เรื่องดอกไม้ประจำชาติจะเอามาใช้ทำอะไร ยังมี ความรู้เรื่องอื่นที่ต้องคิดวิเคราะห์ และเป็นความรู้ที่จะสามารถช่วยให้เข้าใจเพื่อนบ้านได้มากขึ้น เพราะฉะนั้น ตอนกลับมาสอนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความคาดหวังว่าอย่างน้อยนักศึกษาต้องรู้จักผู้นำใน 10 ประเทศ ซึ่งนักศึกษาไม่รู้เลย ยังเข้าใจว่า ลี เซียน ลุง เป็นประธานาธิบดีของสิงคโปร์อยู่ หรือยังเข้าใจว่ากัมพูชาเป็น สังคมนิยม เป็นต้น ที่กล่าวมานี้ประมวลมาจากประสบการณ์การสอน 10 ปี ไม่ได้อยากใช้ตัวอย่างในห้องเรียน เพราะเป็นเรื่องสิทธิของนักศึกษาในห้องเรียน นัยหนึ่งทำให้เราเห็นภาพรวมว่าเป็นการห่อประชาคมอาเซียน แบบฉาบฉวยจริง ๆ

เมื่อ 10 ปีที่แล้ว ตั้งแต่ตอนเริ่มมาทำงาน นักวิชาการหรืออาจารย์คนไหนก็ตามที่ทำหัวข้ออะไรก็ตามที่ เดิมคำว่า “อาเซียน” เข้าไปจะได้ทุนหรือได้งบประมาณ หลังจากนั้นเมื่องบประมาณหรือหัวข้อหาย ผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านอาเซียนก็หายไปเช่นกัน สิ่งนี้เป็นปัญหาทั้งในเชิงระบบ ความคิด และองค์ความรู้ ดิฉันเข้าใจว่าต่อให้ กระทรวงการต่างประเทศทำงานดีอย่างไรก็ตาม แต่รากแก้วของกระทรวงศึกษาธิการยังคงเป็นแบบนั้นอยู่ ปัญหา ยังคงเกิด เพราะความรู้ไม่กระจายไปถึงทุกภาคส่วนในสังคม

ดร. ศัทธิตา เหลี่ยมดี

เรื่องความรู้และประเด็นการมีเจ้าหน้าที่และความไม่ต่อเนื่องในพื้นที่ชายแดน เป็นคนหนึ่งที่ศึกษากลไกในการควบคุมชายแดนตรงด่านชายแดนพอสมควร ทำให้รู้ว่าจริง ๆ แล้วหน่วยงานที่ด่านชายแดนมีจำนวนมาก และทำงานทับซ้อนกันพอสมควร ดิฉันเห็นต่างจากความคิดเห็นเมื่อสักครู่นี้ของเจ้าหน้าที่ซึ่งในตอนนี้มีเจ้าหน้าที่จำนวนมากแล้ว และปัญหาน่าจะเป็นเรื่องของการแบ่งปันข้อมูล อย่างทหารจะมีวิธีการหาข้อมูลจากเพื่อนบ้านในแบบของเขา หรืออาจจะนึกถึงผู้ใหญ่บ้านที่มีวาระอยู่ยาวนานที่สุด ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงบ่อยเหมือนผู้ว่าฯ เพราะฉะนั้นเราสามารถคุยกับคนเหล่านี้ได้ เรื่องสายข่าวหรือความมั่นคงส่วนใหญ่ถ้าเป็นเรื่องของความมั่นคงจะไม่มีมีการแบ่งปันข้อมูลสาธารณะ จึงไม่รู้ความเป็นมาของเรื่องราวต่าง ๆ

อาจารย์ ดร. ธนเชษฐ วิสัยจร

ตอนนี้อาเซียนที่โขงเจียมยังอยู่ ผมเห็นด้วยกับอาจารย์ทั้ง 2 ท่าน คือเราเห่ออาเซียนและตอนนี้ไม่มีใครพูดถึงอาเซียน สนใจแต่ความรู้ขั้นพื้นฐานอย่างที่เราทราบ

มีเจ้าหน้าที่รัฐตามจังหวัดแนวชายแดน อย่างอุบลราชธานีในศาลากลางจังหวัดมีสำนักงานหนังสือเดินทาง เหมือนเป็นกระทรวงการต่างประเทศสาขาอุบลราชธานี ในสะพานนะเขตมีสถานกงสุลที่ดูแลคนไทยในลาว แต่ไม่แน่ใจว่าเป็นเอกภาพหรือมีการจัดการไปในทิศทางเดียวกันมากเพียงใด

ดร. ศัทธิตา เหลี่ยมดี

เมื่อพูดถึงเรื่องเจ้าหน้าที่ จากการลงพื้นที่ เรื่องของการปราบปรามยาเสพติดจะพูดถึงว่าเวลาต้องไปช่วยเหลือคนตามแนวชายแดนไม่ได้ไปที่สถานทูตที่เวียงจันทน์ แต่จะมีการติดต่อกันของเจ้าหน้าที่ข้ามแดนถึงวิธีการให้ความช่วยเหลือที่เร็วที่สุดโดยไม่ต้องไปถึงส่วนกลาง แต่เป็นการประสานงานและใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวของคนในพื้นที่มากกว่า

ดร. จริย์วัฒน์ สันตะบุตร

ในตอนต้นพวกท่านอาจารย์พูดถึงระหว่างจังหวัดกับจังหวัด ระหว่างเขตกับจังหวัด ความเหลื่อมล้ำทางด้านการปกครองมีอยู่แล้ว แต่ที่สำคัญคือ ไทยไม่เคยติดตามว่าจะเอาอะไรไปเป็นเมืองพี่เมืองน้อง ซึ่งควรสอบถามขึ้นมาจากหอการค้า หรือสภาอุตสาหกรรม หรือพวกเดินรถ ประมง คนกลุ่มนี้อยู่กันยาว น่าจะเป็นตัวขับเคลื่อนที่ดีที่สุดที่ผลักดันไม่ว่าผู้ว่าฯ คนไหนมาจะต้องรู้ว่าสิ่งนี้คือ ความต้องการจากภาคส่วนต่าง ๆ และควรจะสอดคล้องกับความต้องการอีกข้างหนึ่งที่ใกล้เคียงกัน ถ้าทางเมียนมามี township borders ของแบบนี้เวลาแก้ปัญหาแล้วไม่ได้ผลักดันให้เกิดความร่วมมือและไม่ได้ทำให้เกิด marketplace หอการค้า สภาอุตสาหกรรม และการค้าตามแนวชายแดนต่างหากที่ทำให้เกิด marketplace บางทีเราอย่าไปพึ่งส่วนกลางมาก ไม่ค่อยได้ประโยชน์

ดร. อนุสนธิ์ ชินวรรโณ

เรื่องนี้ดูจะเป็นประเด็น hot issue ผมคิดว่าปัญหาไม่ใช่เรื่องส่วนกลางหรือไม่ใช่ส่วนกลาง แต่เป็นปัญหาว่าเราไม่แบ่งปันข้อมูลระหว่างหน่วยงาน ทุกหน่วยงานจะมีข้อมูล ข้อมูลของบางหน่วยงานเป็นข้อมูลเฉพาะทาง บางหน่วยงานอาจจะกว้างหน่อย เช่น ข้อมูลของทางฝ่ายความมั่นคง ฝ่ายปกครอง พวกนี้ข้อมูลจะกว้าง ข้อมูลที่เป็นข้อมูลเฉพาะทางมีไม่น้อย อย่างที่ท่านทูตจรัญวัฒน์กล่าวไป หอการค้าจังหวัด สภาอุตสาหกรรมจังหวัด มีข้อมูลเศรษฐกิจกว้างพอ แต่ประเด็นคือ ไม่ได้แลกเปลี่ยนหรือแบ่งปันข้อมูลกัน ผมมีความคิดเห็นส่วนตัวว่าเราควรไปในทิศทางที่กระจายอำนาจมากขึ้นคือ เลิกเป็นส่วนกลาง เราควรกระจายอำนาจลงไปให้ท้องถิ่นและจังหวัด และผู้ที่อยู่ในพื้นที่ควรบริหารจัดการข้อมูลของตนให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ท้องถิ่นได้ประโยชน์จากข้อมูลมีอยู่ หน่วยงานที่ทำเรื่องการศึกษาในจังหวัด และมหาวิทยาลัยตามต่างจังหวัด ในพื้นที่ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญเช่นกัน แต่หน่วยงานราชการและภาคเอกชนมักจะไม่ใช้ จะมาใช้ต่อเมื่ออยากได้อะไรที่เป็นการเฉพาะจึงมาจ้างทำวิจัยเป็นเรื่อง ๆ จึงมีปัญหาในประเทศไทย ที่จริงแล้ว ข้อมูลมีจำนวนมาก แต่ไม่บริหารจัดการข้อมูลให้มีประสิทธิภาพ นี่คือปัญหาใหญ่ ไม่ใช่ปัญหาไม่มีข้อมูล

ดร. วลัยยา จริยธรรม

วันนี้เราได้จุดประกายประเด็นใหม่ ๆ ขึ้น จาก battlefield มาสู่เรื่องการแบ่งปันข้อมูล ถือว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจ จึงอยากขอสรุปสั้น ๆ ว่าการสัมมนาวันนี้ 1. เราได้ประเด็นเรื่องความสำคัญของเพื่อนบ้าน เราควรจะต้องรู้จักเพื่อนบ้านให้มากกว่านี้ และจากสงครามอินโดจีนและปัญหาแกมพูชามีผลกระทบต่อนโยบายต่างประเทศของไทย ต่อการทูตของไทย ต่ออาเซียน แต่ legacy ของปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อภาคประชาชน ภาคประชาสังคม และคนในพื้นที่ สิ่งนี้ยังเป็นประเด็นที่ยังไม่ชัดเจน และ marketplace ที่ตอนนั้นเป็นความคิดเชิงนโยบาย ยังไม่ได้นำไปใช้อย่างเต็มศักยภาพ ไม่ได้ได้รับความตระหนักและผลักดันให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ซึ่งไม่ได้แปลว่าไม่สามารถเกิดขึ้นได้ แต่ยังเป็นกระบวนการที่ยังต้องทำต่อไป (ongoing process) และประเด็นที่สอง ที่น่าสนใจคือ เรื่องอัตลักษณ์ร่วมหรือ common identity ของอนุภูมิภาคนี้ เรื่องความฉาบฉวยของ concept ของความเป็นประชาคมอาเซียนที่ขยายลงมาที่ลุ่มแม่น้ำโขง ตรงนี้เป็นสิ่งที่การต่างประเทศยังต้องทำต่อไปและต้องมีความเชื่อมโยงกับพื้นที่ การใช้ประโยชน์จากการมีทรัพยากรร่วมกัน เช่น แม่น้ำโขง ตะเข็บชายแดน เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องที่กระทบโดยตรงต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่ยังไม่มีการสะท้อนความเห็นกลับมายังส่วนกลางอย่างสมบูรณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าจะสามารถช่วยพัฒนาองค์ความรู้ในประเด็นเหล่านี้ให้เป็นความคิดหลักของสังคมเพื่อช่วยสร้างความตระหนักรู้ในระดับประชาชนให้มากขึ้น และในที่สุดแล้วจะต้องมีแรงกดดันเพิ่มขึ้นสู่ระดับนโยบายต่อไป

ภาคผนวก ก

แนะนำวิทยากร

ดร. คัทลียา เหลี่ยมดี

ดร. คัทลียา (Ph.D. in Anthropology) เป็นนักวิจัยประจำศูนย์แม่โขงศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำการศึกษา/วิจัยเกี่ยวกับชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะกับประเทศกัมพูชา ในประเด็น ประวัติศาสตร์/ความมั่นคงชายแดนยุคสงครามเย็นถึงปัจจุบัน และความมั่นคงรูปแบบใหม่ (non-traditional security) โดยเฉพาะประเด็นสาธารณสุขชายแดนทั้งในพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา และชายแดนไทย-เมียนมา

อาจารย์ ดร. ธนเชษฐ วิสัยจร

ดร. ธนเชษฐ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านชายแดนศึกษา ภูมิรัฐศาสตร์เชิงวิพากษ์ และความสัมพันธ์ไทยกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีผลงานหนังสือวิชาการตีพิมพ์เรื่อง “Space and Time in Thai-Lao Relations: Borderlands in International Relations” (2022) และ “Riverine Border Practices: People’s Everyday Lives on the Thai-Lao Mekong Border” (2021) ดร. ธนเชษฐ ดำรงตำแหน่งหัวหน้า สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มรกตวงศ์ ภูมิพลับ

ผศ. มรกตวงศ์ เป็นอาจารย์ประจำโครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมีผลงานวิชาการและการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาเวียดนาม และเวียดนามศึกษา ในมิติประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก

ดร. สาลินี ผลประไพ

ดร. สาลินี เป็นรองอธิบดีกรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ ก่อนหน้านี้ ดำรง ตำแหน่งผู้อำนวยการกองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 1 กรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเคยประจำการในสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงย่างกุ้ง และกรุงโตเกียว สาลินีเริ่มรับราชการในกระทรวงการต่างประเทศเมื่อปี 2546 หลังจากจบ การศึกษาระดับปริญญาเอกจาก London School of Economics and Political Science สหราชอาณาจักร ด้วยทุนการศึกษาของรัฐบาลไทย

BOOK LAUNCH & SEMINAR

BATTLEFIELD TO MARKETPLACE

กล่าวแนะนำหนังสือโดย
ดร. สาลินี พลประไพ

การเสวนา "MARKETPLACE TO PARTNERSHIP:
ทิศทางความสัมพันธ์ไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน"

ดร. รนเชษฐ วิสัยจร
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ดร. ศักลียา เหลี่ยมมดี
สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พศ. มรกตวงศ์ ภูมิพลับ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดำเนินรายการโดย ดร. วัลยา จริยธรรม
ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ

พุธที่ 19 ตุลาคม 2565 | 13.00 - 16.00 น.
ณ ห้องนราธิป กระทรวงการต่างประเทศ ถนนศรีอยุธยา

ภาพถ่ายจากการสัมมนา

ดร. สาลินี ผลประไพ กล่าวแนะนำหนังสือ

ผู้ดำเนินรายการและวิทยากรในช่วงเสวนา Marketplace to Partnership (จากซ้ายไปขวา) ดร. วัลยา จริยธรรม ผศ. มรกตวงศ์ ภูมิพลับ ดร. คัทลียา เหลี่ยมดี และ ดร. ชนเชษฐ วิสัยจร

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ (International Studies Center – ISC) จัดตั้งขึ้นเมื่อเดือนเมษายน 2530 โดย พลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น เพื่อดำเนินกิจกรรมด้านวิชาการต่างๆ เช่น การบรรยายและสัมมนา การระดมสมองระหว่างข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศและหน่วยราชการต่าง ๆ กับนักวิชาการ ภาคเอกชน สื่อมวลชน และผู้แทนภาคประชาสังคม รวมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทุกรูปแบบ ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศได้ยุติการปฏิบัติงานไประยะหนึ่ง และงานบางส่วนได้มอบให้หน่วยงานอื่นภายใต้กระทรวงการต่างประเทศดำเนินการแทน

โดยที่ในปัจจุบัน สถานการณ์โลกและภูมิภาคได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ กระทรวงการต่างประเทศจึงรื้อฟื้นศูนย์ศึกษาการต่างประเทศขึ้นใหม่เมื่อเดือนสิงหาคม 2562 เพื่อส่งเสริมการศึกษาและวิเคราะห์ประเด็นปัญหาและนโยบายด้านการต่างประเทศในมิติต่าง ๆ อาทิ การเมืองระหว่างประเทศ เศรษฐกิจระหว่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ และองค์การระหว่างประเทศและองค์การระดับภูมิภาค รวมทั้งเผยแพร่ความรู้ด้านการทูตและการต่างประเทศ ตลอดจนทำหน้าที่เชื่อมต่อกับ “ชุมชนด้านการต่างประเทศ” ทั้งในและต่างประเทศ

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ จัดพิมพ์เอกสารในชุด Seminar Report เพื่อบันทึกเนื้อหาจากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสัมมนา การหารือระดมสมอง การเปิดตัวหนังสือ ฯลฯ ที่จัดโดยศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ

เอกสารในชุด Seminar Report ของศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ

บันทึกการสัมมนา

พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ กับการต่างประเทศ และการเมืองไทยร่วมสมัย

ISBN 978-616-341-094-8

บันทึกการสัมมนา

การต่างประเทศของไทยในช่วงปี ค.ศ. 1932 – 1946

ISBN 978-616-341-093-1

Seminar Report

Book Launch and Discussion | Rivers of Iron: Railroads and Chinese Power in Southeast Asia

by David M. Lampton, Selina Ho and Cheng-Chwee Kuik (Authors)

ISBN 978-616-341-109-9

บันทึกการสัมมนา

การต่างประเทศของไทยในทศวรรษ 2020

ISBN 978-616-341-111-2

บันทึกการสัมมนา

ไทยกับสหประชาชาติ: 75 ปี แห่งความร่วมมือ

ISBN 978-616-341-113-6

บันทึกงานเปิดตัวหนังสือ

Thai Diplomacy: In Conversation with Tej Bunnag

ISBN 978-616-341-117-4

บันทึกงานเปิดตัวหนังสือ ASEAN's First Decade

และการเสวนาเรื่อง ASEAN's Next Decade

ISBN 978-616-341-120-4

บันทึกงานเปิดตัวหนังสือ “Battlefield to Marketplace: Responses to Thailand’s Major

Foreign Policy Change” และการเสวนาเรื่อง “Marketplace to Partnership:

ทิศทางความสัมพันธ์ไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน”

ISBN 978-616-341-135-8

INTERNATIONAL STUDIES CENTER (ISC)

The Government Complex (Building B, 8th Floor),
Chaengwattana Road, Bangkok 10210, Thailand

email: isc@mfa.go.th

website: www.isc.mfa.go.th